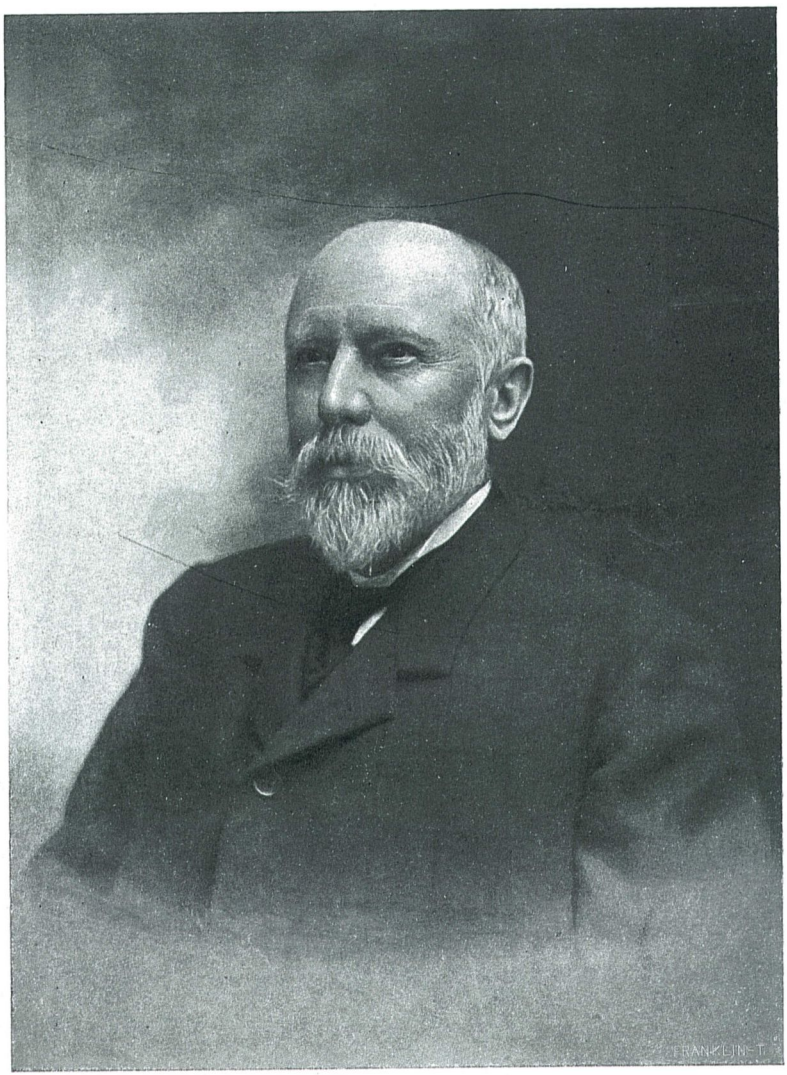
FRANKLIN T

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXII. ÉVFOLYAM. 1911. SZEPT.—OKTÓBER. VII—VIII. FÜZET.

SEBESTYÉN GYULA.

1848—1911.

A «Nemzeti-Nőnevelésnek» nagy és mély gyásza van. Elvesztette egyik alapítóját, hűséges munkását, legjobb barátját, elvesztette Sebestyén Gyulát!

Sebestyén Gyula tíz éven át szerkesztette a «Nemzeti Nőnevelést». Gondolom, folyóiratunk címe, neve is tőle származik, soha senki jobban át nem értette nálánál, hogy a «Nemzeti Nőnevelés»-be írni, dolgozni annyit jelent, mint nemzetünk nőnevelését hittel, forró szeretettel, lelkesedéssel szolgálni. Az ő nemes élete arra tanít, hogy a csendben, halkkal — nem a kiabáló forumon — végzett nemzeti munka nemzeti létünk fenntartó erőssége.

E pillanatban minden tanítványodat együtt látom, kedves kedves Mesterünk! egy fenséges gyülekezetben, amint a Te szavadra hallgatunk! Kigyúl az arc, felragyog a szem, *világosság* deríti fel a homályban küzdő gondolatot, a szív felmelegszik és a lélek a Szép világában átéli Veled az alakítás, az alkotás művészetét. Én ott voltam! Hála Istennek!

Abban az időben tanultam tőle, amikor talán legszebben szólott, a boldog öntudatlanság korában, amikor még sem ő maga, sem más nem sejtette, hogy ki voltaképen Sebestyén Gyula. Hiszem, hogy ő is tanárságának ezt a gyönyörű — naiv

éposz — korszakát élvezte legjobban, amikor inkább pszichológiai ösztöne vezette, nem a kialakult filozófiai rendszer. Nem mintha én ez utóbbit kicsinyleném, inkább azt akarom jelezni, hogy Sebestyén Gyula fejlődésében megvoltak az egészséges, egymást feltételező fokozatok.

Bölcs volt mindig, egész fiatal korában is, a magyar föld és lélek individuálisan pragmatikai ereje vele született, de később, mikor sokat, sokat olvasott és tanult, írt, bírált és gondolkozott: filozófiai magaslatokra emelkedett és az egyes boldogulását, életét, valamint a nemzeti lét problemáit, történelmi küzdelmeit ezekről az erkölcsi magaslatokról szemlélte és mutatta meg nekünk. Úgy hívjuk ezt a lelki élet fejlődésében: harmonia, összhang, kibékülés, az Istennel való találkozás.

Ezt a harmoniát nem éri el az egyoldalú tudós soha, legyen bármily nagy az ő tudománya; ide a tudás mellé a művészet ereje kell, hang és forma, szín és vonalak találkozása. Sebestyén Gyula nem volt művész a szó szoros értelmében, de minden művészi ágból — rajz, zene, költészet stb. — jutott neki annyi, hogy azoknak erejével tudásának, gondolatainak új formát, rendet, hangot, színt és fényt adott.

Ebben látom én az ő *egyéniségének* különleges szépségét és hatásának titkos forrását. Más volt, mint a többi tanár, más volt mint a többi ember. Amit mondott, amit írt, abban egészen benne volt mindig egész erővel a tudós tudománya és a művész idealizáló ereje. Kevés embernek jut az a nagy jó osztályrészül, hogy szóban és irásban oly erősen, jellemzően kifejezésre juttassa saját egyéniségét. Ez is alkotás! Ezt neki jutalmul adták a múzsák, az istenek.

Csendes rajongó volt, érzelmeit féltette a nyilvánosságtól, forró szívét csak családja és nehány barátja ismerte és bírta; —

de az érzelem tüzében minden gondolata felmelegedett, meglágyult és alkalmassá lett arra, hogy vele mindnyájunk javát munkálja.

Sokat mondhatnék még róla, ki nem fogy szívemből a szeretet, lelkemből a vágy, hogy beszéljek. De hiszen jelen célom csak az, hogy visszhangot keltsen hangom. Ő a mienk a szeretet, a tisztelet, a csodálat örök jogán, különösen a mienk, tanítványoké!

Igaz életet élt, mert a rábízott talentumokat megsokszorozta. Az Úr meg lehet vele elégedve, hű szolgája nem fösvénykedett a talentumokkal, nem zárta el, nem tékozolta el, azokat itt hagyta nemzetének, a magyar nemzeti nőnevelésnek.

Áldott, áldott az ő emlékezete!

Budapest. *Berta Ilona.*

AZ ÖNNEVELÉS PSZICHOLÓGIÁJA.

Ha el akarjuk érni azt az igazi boldogságot, melyet csak az igazi erkölcsi jellem adhat, úgy nevelnünk kell önmagunkat. Mert szülőink és tanítóink korántsem fejezik be teljesen nevelésünket s erkölcsi jellemünk nem kerül ki készen alakító, irányító kezeik közül.

Az egyén fejlődésének természetes rendjével ugyanis velejár az, hogy előbb kerül ki az ember a szülők és nevelők gyámkodó gondnoksága alól, előbb lesz önállóvá, függetlenné, szabaddá, mielőtt jellemileg valóban teljesen kifejlett, megérlelődött volna. Pedig amily bizonyos, hogy szellemi ismereteink — különösen tapasztalás útján — a legkésőbb korig folyton gyarapodnak, ép oly kétségtelen, hogy jellemünk is külső és belső hatások alatt folyton fejlődhetik, átalakulhat és hogy e fejlődést önnevelés által hathatósan elősegíthetjük, kedvező irányba hajlíthatjuk.

Az önnevelésben ép oly állandó és tervszerű hatást kell *önmagunkra* gyakorolnunk, mint aminőt a nevelő tervszerű tevékenysége fejt ki a nevelendő egyéniségével szemben, hogy abban a lelkifolyamatok és cselekvések közül az ő nevelési eszményének megfelelőket indítsa meg.

Miként a görög szobrász kőben vagy érczben ábrázolta az isteneknek képeit, melyek lelki szemei előtt lebegtek, épígy a nevelő is azon eleven anyagban, mely reá nézve az ifjú emberi lélek — akarja a maga eszméjét megvalósítani; miként a műkertész a fákat és virágokat céljai szerint tudja irányítani, alakítani, épúgy akar a pædagógus is növendékei ösztöneinek és hajlamainak céljai szerint való irányt és alakot adni. A ne-

velő növendékeinek lelkét akarja alakítani vagy a saját képmására és hasonlatosságára, vagy egy olyan eszmény szerint, melyet ő egyénileg nem érhetett el, vagy tisztán azon képet tartja szemei előtt, anélkül, hogy magára gondolna, melynek alapjait maga a természet rakta le a növendék hajlamaiban. Vagyis a növendék hajlamai megmutatják, hogy mivé lehet és kell a növendéket képezni és ezért kell ismernie ezeket a hajlamokat és a növendék egész egyéniségét magának a nevelőnek. Miként az önismeretnél a megismerő és megismerendő, úgy az önnevelésnél is a nevelő és nevelendő összeesik. A nevelő tevékenységnek önmagunkból kell kiindulnia és saját magunkra kell irányulnia. Célja ennek az önnevelésnek is ugyanaz, mint a nevelésnek általában ez: a saját lelki állapotainknak, gondolatainknak, érzelmeinknek akaratunknak befolyásolása, irányítása egy előttünk lebegő eszmény szerint.

Az önnevelésnek alapfeltétele tehát *az önismeret.* Miként a pædagógusnak ismernie kell a maga növendékének egyéni természetét, hogy arra sikeresen hatást gyakorolhasson, azt alakíthassa, épúgy ismernünk kell saját magunkat, egyéni jellemünket.

Maga az egyén pedig testből és lélekből áll. Vagyis összes testi tulajdonságainknak alapja, hordozója az egyéni test, a lelki tulajdonságoknak, azaz a gondolkodás, érzés és cselekvés sajátságos egyéni módjának alapja pedig az, amit Énünknek nevezünk. A valóságban gondolataink, érzelmeink, törekvéseink, elválaszthatatlanok a mi Éniségünktől.

Test és lélek teszik a mi egész valónkat, egyéniségünket. A közönséges életben is az embereknél külső és belső természetet különböztetünk meg s ez utóbbi alatt nemcsak az illetőnek uralkodó gondolatait, hanem még inkább uralkodó s újból meg újból visszatérő, fellépő sajátságos érzelmeit és törekvéseit értjük. Így beszélünk gőgös, nagyravágyó, kicsiny hitű, félénk vagy kedves természetű, gonosz indulatú, jó vagy rossz kedélyű, kapzsi természetű stb. emberekről, amely kifejezésekkel vagy érzésének sajátságos speciális módját, vagy akaratának minőségét, lelkületének irányzatát akarjuk megjelölni.

Azonban nem olyan értelemben, mintha az illetők életének minden pillanatát ezek az érzelmek, gondolatok vagy törekvések töltenék be; lehetnek időnként más érzelmeik és képzeteik is, csak az szükséges, hogy ezek az állapotok vagy tartósak és ne mulékonyak legyenek, vagy ismét és ismét visszatérjenek, hogy az illető azokon *magára ismerhessen*. A gőgös, nagyravágyó ember sem lehet mindig gőgös, nagyravágyó, vannak más érzelmei is, éhes, fáradt, szerelmes stb.

Hogy aztán érzelmeink, gondolataink, törekvéseink így vagy úgy mennek végbe, ilyenek vagy olyanok, annak okául testi élettani alapot keresünk s ilyenül hajlamainkat, diszpozicióinkat tekintjük. Nekem például hajlamom van ilyen vagy amolyan gondolkodás-, érzés- vagy cselekvésmódra. Hajlamom van a festészethez, a zenéhez; hajlamom van a realisztikus vagy idealisztikus világnézet iránt, optimista vagy pesszimista hajlamaim vannak, hajlok az önzésre vagy az önzetlenségre, egoizmusra vagy altruizmusra stb.

Hajlamainknak minősége aztán egyrészt az öröklött, másrészt a szokás útján szerzett tulajdonságoktól függ. Vagyis ha ismerni akarjuk magunkat, meg kell állapítanunk, hogy miféle testi és lelki diszpozíciókat örököltünk szüleinktől, vagy őseinktől, másrészt miféle tulajdonságok, hajlamok fejlődtek ki bennünk a környezetnek reánk gyakorolt hatása folytán, vagy a szokás és a nevelés útján?!

Vizsgálódásaink aztán azon általános eredményre fognak vezetni, hogy minden individuum rendelkezik életének minden pillanatában személyes diszpozícióval sajátszerű pszichikai jelenségek iránt, amely az öröklött hajlamnak és a szerzett kvalifikációnak az eredménye. Azt is belátjuk, hogy minden fejlődésnek alapja a természet, azaz a természettől nyert vagy öröklött hajlamok, diszpoziciók, tehetségcsirák. Az organizmusok azután természetszerűleg is nőnek és fejlődnek, azaz a szerves test tömege, anyaga nagyobbodik, miközben minőségileg is megváltozik. Bizonyos, hogy valaki negyvennégy éves korában nem az, ami tíz vagy húsz vagy harminc éves korában volt. Megváltoz-

tak nézetei, érzelmei, törekvései egyaránt. És sajátságos, sok tekintetben mégis ugyanaz marad, aki volt. Mások is ráismernek és ő is ráismer saját magára.

Bizonyos dolog, hogy szüleinket, öröklött tulajdonságainkat nincs módunkban megválasztani, de már módunkban lehet megválasztani a környezetet, az iskolát, a társaságot, amelyek hatásának ki akarjuk magunkat tenni és mindenesetre módunkban van jellemünkben bizonyos gondolkodás-, érzés-, cselekvésmódokat önkényesen kifejleszteni. Azaz ezeknek minősége sok részben függ saját magunktól is. Saját magunk kvalifikálhatjuk magunkat bizonyos gondolkodás- vagy cselekvésmódokra. Mi önkényesen irányíthatjuk gondolataink, érzelmeink, akarásunk menetét. És így az önnevelésnek is egyik eszköze lesz egyrészt a *szoktatás*, másrészt az *autoszuggesztió*.

Kitünő eszköze még az önnevelésnek *az értékbecslés*, másszóval olyan eszménynek, célnak a kitűzése, mely felé törekedni akarunk, melyet elérni óhajtunk. Vagyis az önismeret magában véve még nem elég, hogy bennünket okvetlenül az önneveléshez vezessen. Még az sem elég, ha az önismerethez önbirálat is csatlakozik, ha ez az önbirálat azon eredményhez vezet, hogy jól van úgy, ahogy van, mi akkor nem fogunk arra vágyakozni, hogy tényleges gondolkodás-, érzés- vagy akarásmódunkon változtassunk, hogy azokat irányítsuk, némelyeket közülök érvényre emeljünk, tápláljunk; más lelki jelenségeket pedig elfojtsunk, vagy elsorvasszunk.

Ha nem vagyunk is megelégedve önmagunkkal, de ha nem ismerjük a jobbat, akkor sem tudunk mihez fogni, «ignoti nulla cupido». Azért az önnevelésnek szükséges feltétele az is, hogy képzeteink, fogalmaink legyenek a miénknél jobb, magasabbra becsült, értékesebbeknek tartott lelki történésmódokról. Ez aztán természetszerűleg összehasonlítást s a jobbnak értékelt után való vágyakozást fog eredményezni. De ez feltételezi azt, hogy ismerjük a mértéket, a mintát, az eszményt, amely aztán törekvéseinknek célját fogja képezni.

Az értékbecslés végeredményében bizonyos értékérzelemből

fakad, ez meg bizonyos minden egészséges és normális emberrel veleszületett hajlamon alapul. Amint például a külső világ tárgyait nemcsak önmagukban tekintjük és fogjuk fel, hanem egymással összehasonlítjuk s az egyiket nagyobbnak, súlyosabbnak találjuk, mint a másikat, épígy vetjük össze a cselekedeteket is, valamint azoknak a forrását, magukat a személyeket. Ha tehát nem is tarthatja magát az életben mindenki erkölcsbirónak, de mindenkinek van ilyen erkölcsi mérlege, mellyel itél embertársai felett, elevenek és holtak felett egyaránt.

Cselekedeteinkkel szemben nagyjában háromféle mértéket alkalmazhatunk. Ugyanis cselekedeteinket vagy a belőlök származó élvezet, vagy a haszon, vagy pedig az erkölcs szempontjából tekinthetjük. Így származnak ezek a megállapítások: hogy kellemes, hasznos és jó, erkölcsös vagy ezeknek az ellenkezője. Vannak aztán olyan cselekedetek, melyek nem esnek erkölcsi megitélés laá, melyek e szempontból közönyösek. Ilyenek a mindennapi cselekedetek, milyenek például az evés, ivás stb. Vannak aztán jogos és jogtalan, megengedett vagy meg nem engedett cselekedetek, aztán erkölcsös és erkölcstelen, jó és rossz cselekedetek. Szóval az erkölcsi cselekedeteknek is van fokmérője s ezek magasabb fokán állhatnak az illető mértéknek, vagy alacsonyabb fokán.

A mindennapi életben lépten-nyomon tapasztalhatjuk, hogy az erkölcsi megitélésnek az ösztöne, hajlama az emberekkel vele születik. Még a legnagyobb gonosztevők között is akadnak, kik becsülik a jót és helytelenítik a rosszat. Ezt bizonyítják az úgynevezett lelkiismereti furdalások is. Ezt az ösztönt azután a tapasztalásból, az emberi életből és a nevelésből származó képzetek erősítik és gazdagítják. A fejlődésnek magasabb fokán erkölcsileg megitéljük, megbecsüljük nemcsak a mások cselekedeteit, hanem a magunkét is és helyeseljük vagy helytelenítjük azokat. De az erkölcsi becslésnél nemcsak a következményeket vesszük figyelembe, hanem a motivumokat is, milyenekül az érzelmek, gondolatok, vágyak szolgálnak.

Világos aztán, hogy ha *önmagunk* cselekedetei felett tar-

tunk itéletet, akkor a birót lelkünkbe fogadtuk, vagyis ebben az esetben a cselekvő és a biró összeesnek. A szakadatlanul tevékeny s vérmes értelem belső lelki életünkben kell, hogy elkülönítse az értékes virágot, a haszontalan gyomtól, a búzát a konkolytól azaz azt, amire vágynunk, törekednünk kell, attól amit kerülni tartozunk. Ekkor aztán egész életünket egy meghatározott elv vagy életterv szerint intézzük és ehhez ragaszkodva, ezt folyton autoszuggesztió által is erősítve kikerüljük, azt, hogy szenvedélyeink által ide-oda hányassunk és azoknak rabjaivá váljunk.

Az önnevelésnek akadálya az önszeretetből fakadó részrehajlás, az elbizakodás. Ha azonban magunkra vonatkozó itéletünk igazságos, akkor keletkezik önbecsünknek érzése, a becsületérzés és lelkiismeret. Ha igazságosan tudunk itélni saját cselekedeteink felett és ha ismerjük az annál helyesebb, magasabb cselekvésmódokat, azaz a mintát, az eszményt, akkor vágyni fogunk ez után — és így jön létre az önmagunk nevelésére vonatkozó törekvésünk. Ennek a törekvésnek aztán állandónak kell lennie. Mert nem annyira arról van szó, hogy eszményképünknek cselekedetét egyszerűen ntánozzuk, hanem inkább arról, hogy elsajátítsuk azokat a hajlamokat, diszpozíciókat, melyek aztán szükségszerűleg az eszménynek megfelelő gondolkodás érzés és cselekvés-módhoz vezetnek. Hogy így azután önnevelés útján kialakuljon szilárd, erkölcsi *jellemünk.*

Az önnevelésnek azonban még ezeken kívül más alapfeltétele is van. Szükséges az a bizonyos hit, hogy képesek is leszünk az eszményt, ha nem is elérni, de legalább megközelíteni. Ez nem más, mint a sikerbe, illetőleg a tökéletesedésünkbe vetett hit vagy bizalom. E nélkül nem keletkezik önnevelésre irányuló akarat, melynek gyökere az önmagunkkal való elégedetlenségnek és az eszmény után való vágyakozásnak a kettős érzelme.

Budapest.

Dr. Székely György.

A LEÁNYOK MUNKÁRA VALÓ NEVELÉSÉRŐL.

Parainezis a szülőkhöz.

Leányaink boldogsága attól függ, vajjon megtanultak-e, tudnak-e dolgozni. Sajnos, sok nő épen ehhez ért legkevesebbet, sőt egyenesen arra törekszik, hogy minél kevesebbet és minél rövidebb ideig dolgozzék. Pedig az emberiség boldogsága (ez a szocializmus főtörekvése) nem gondolható másképen, mint hogy minden ember lelkiismeretesen teljesíti munkáját, kötelességét. Azok, akik kerülik a munkát és folyvást nyugalom után törekednek, nem gondolkoznak helyesen. Mert a nyugalom nem teljes munkátlanság eredménye, hanem a munkának és nyugalomnak kellő váltakozása révén áll elő. Az emberi természet munkálkodásra van alkotva és keserűen megbosszulja az magát, ha ehhez nem alkalmazkodunk. Isten kiűzé az embert a munkátlanság paradicsomából és munkálkodásra ítélé. De ezzel egyúttal vigaszt is adott az emberi léleknek és ezért van az, hogy az igazi nyugalmat csak munkálkodás útján élvezheti az ember, éjjel alva, nappal szórakozva, vasárnap pihenve. Igen, folytonos, állandó munkálkodás tesz bennünket boldoggá és semmi más. Mert minden munka, ha nem is játék, ha kellőleg elmerülünk benne, érdekes. Mert a munka, az eredményes, a célravezető munka örömet, boldogságot okoz. Legnagyobb boldogtalanság a munkátalan, az eredménytelen élet. Legszerencsétlenebb emberek a munkátalanok. Az emberiségnek úgy felső, mint alsó rétegeiben sok olyan ember van, aki helytelen nevelése, előítéletei, rossz szokásai miatt útálja, kerüli a munkát és így a boldogtalanságra mintegy predesztinálva van. Ott

találjuk ez embereket nyaraló és üdülőhelyeinken, ahová hiába mennek e sivár, unalmas lelkek felfrissülni. Régebben legalább csak nyáron tették meg azt, hogy kis mozgással, tevékenységgel iparkodtak nagy betegségükből: lustaságukból kigyógyulni. Mai napság már nemcsak a nyarat, hanem a telet is erre fordítják. Nemcsak odahaza, hanem legszebb és legkedvesebb helyeinken ők uralkodnak, ők, akik nyugalmat, boldogságot keresnek mindenhol, de sehol sem találják azt meg, mert nem a munkában keresik.

Tanítsuk, szoktassuk leányainkat munkára. Ne akarják magokat mindenáron kímélni, hanem törekedjenek minél kellemesebben, megelégedettebben, nyugodtabban élni. Ezt oltsuk belé jük. Ha így fognak tenni, akkor kevesebb ideges, beteges nő lesz a földön és sokkal kevesebb gyógyításra lesz szükség. Mert a munka testi és szellemi egészséghez, megelégedettséghez, boldogsághoz vezet. Boldogok azok a nők, akik elmélyednek munkájokban, akiknek lelkét, szellemét a munka lefoglalja, akik szűkkörben csupán saját dolgukkal foglalkoznak. E nők mind megvannak győződve arról, hogy igazán értékes, hasznos és szükséges munkát végeznek. És legtöbben közülök állandó, megfeszített és sokszor bizony egészségtelen munkálkodás mellett is hosszú életkort érnek. Ezzel szemben a keveset dolgozó, a szórakozásoknak és a divatnak élő hölgyek kénytelenek egészségüket folyton-folyvást orvosolni.

Első és legfontosabb teendőnk tehát leányainkat meggyőzni arról, hogy a célszerű munka testi és szellemi egészséghez, boldogsághoz vezet. Ha ezt belátják, akkor a munkátalanok osztályát nem fogják többé kiváltságos, előkelő osztálynak tartani, hanem beteg, egészségtelen embereknek, akik képtelenek a helyes életmódra. Mihelyt ez lesz a közfelfogás, a szilárd meggyőződés, akkor és csupán akkor kezdődik a világ új, boldog korszaka.

Persze hiába fogjuk prédikálni leányainknak a munka szükségességét, ha nem tanítjuk meg őket dolgozni. Mert nem elég a dolgozni akarás, szükséges a dolgozni tudás is.

Az akadály legyőzhetéseinek első kelléke az akadály ismerése. A dolgozni tudás legfőbb akadálya a lustaság. Kétségbevonhatatlanul igaz az, hogy minden ember természetétől fogva lusta. Minden embernek megerőltetésébe kerül a munka. Az emberi szív vágyódik nyugalom után. Sóvárog ezután a legszegényebb, a legalacsonyabb szellem, de nem tör örökös erőmegfeszítés után a nagyratörő lélek se. Sőt úgy vélem, nincs gyermek, aki természettől fogva munkára vágynék, legfeljebb az a különbség, hogy az egyiknek természete hajlik ahhoz, a másiké nem. Az emberek képzelete alkotott is egy országot, ahol a keserves földi küzdelem megszűnik. Megalkotta az örök nyugalom országát.

Kérdem már most ezek után, milyen lelkimozzanat indítja meg a munkakedvet. Szükséges ezt tudnunk, hogy leányainkban felébresszük azt. A munkakedvet vagy egy alacsonyabb lelkimotivum, indulat, szenvedély indítja meg, mint példának okáért: a szükség, az életfenntartás, a nagyravágyás, a bírvágy stb., vagy pedig magasabb lelkimozzanat: a kötelességérzet, szeretete a munkának avagy miéinknek (hozzánktartozóinknak, közelállóinknak). Ez utóbbi sokkal tartósabb, állandóbb munkát eredményez, mert az ember sikertelen munka esetén nem kedvetlenedik el, sikeres munka után pedig nem hagyja abba. Szorgalmasok ugyan gyakran alacsonyabb motivumokból dolgozó emberek is, de munkájok nem mindig állandó és folytonos és gyakran megelégesznek látszólagos eredménnyel is, ha hasznuk van abból és nem törődnek embertársaik hasznával avagy kárával. Iparkodjunk ezért leányainkat arra szoktatni, hogy munkájok mozgató erejéül valami nemesebb, magas lelkiindíték szolgáljon. Ez lelkesíti, erősíti, kitartóvá teszi, felemeli a nőt, nehogy kizárólag magáért éljen, mert az egoizmus hiba, mely más hibákat hoz létre.

A lustaság ellen a legjobb védelme a leánygyermeknek, ha a munkálkodás szokásává válik. Mert a szokás egyike a leghatalmasabb erőknek. Állandó, biztos, maradandó tulajdonunkká emberi erény csak akkor válik, ha az szokásunkká lesz. Hozzá-

szokni pedig képes a gyermek mindenhez: az élvezethajhászáshoz, tékozláshoz, a túlzáshoz, a felületességhez, a lustasághoz épúgy, mint a mérséklethez, a takarékossághoz, az igazmondáshoz, a munkához. És ha a leány lassanként hozzászokik a munkához, a lustaság ellentálló ereje megszűnik és a munkálkodás végül életszükségletévé válik. Ha ezt eltudtuk érni a leánygyermeknél, akkor sok bajtól megszabadítottuk és a boldogságra képessé tettük.

Szoktassuk leányainkat arra, hogy naponként bizonyos meghatározott órában dolgozzanak. Legyenek meghatározott munkaóráik. Kellő pihenésekkel képes a gyermek is 8—9 órát dolgozni: öt órát délelőtt az iskolában, odahaza meg d. u. három, este egy órát. Ez a megszakításos munka igen jó. Időközben kipihenhetik magukat. Dolgozzanak leányaink. De ne engedjük, hogy az éjjelt nappallá tegyék, vagy a vasárnapot munkanappá. Mert szükségük van a pihenésre. Viszont a heteken, a hónapokon keresztül való lustálkodás a szűnidőben szintén helytelen dolog. Sőt határozottan állítom, hogy a testi és szellemi egészségnek legjobb fenntartója a szabályozott munka. A henyélés sokkal jobban kifárasztja és sokkal jobban idegesíti a leányt, sőt sokkal jobban gyöngíti ellenállási képességét, — amelyen pedig egészsége nyugszik, — mint a munka. Természetesen ne engedjük, hogy a gyermek túlságba vigye a munkát, talán kizárólag az eredményért. Bizonyítsuk be neki, hogy a munka eredményét kockáztatja, ha saját magát hajszolja. Figyelmeztessük, hagyja abba a munkát, ha kifárad és izgató szereket ne engedjünk használni.

Legnehezebb persze a gyermeknek a munkához fogni, szellemét a munkára fordítani, dolgozni akarni. Tanítsuk meg őket arra, hogy az időt, a helyet, a kedvet, a hangulatot a munkához ne sokat válogassák. Csak kezdjenek hozzá. A kedv majd megjön magától. Ha egyszer a toll, a könyv kezükben van, ha egyszer a kézi- vagy házimunkát megkezdték, a munka már sokkal könnyebben fog menni. Sőt a fáradtság, a nehézkesség, az ellenszenv, melyet a munka megkezdése előtt érzett,

mely lelkét megszállva tartotta, eltűnik, mihelyt tevékenyen hozzálát a munkához. Ha az ember életében mindig csak azt csinálná, amihez kedve van, úgy ritkán dolgoznék. Szoktassuk ezért leányainkat is arra, hogy ne kövesséh rosszabb természetüket hanem a jobbikat és engedelmeskedjenek ennek a kategorikus imperativusnak dummogás nélkül. Azután meg, ha a leány folyton csak készülődik (e mögé rejti lustaságát) és csak akkor kezd munkához, mikor az már körmére égett, kénytelen lesz lázasan dolgozni, ami káros szervezetére, árt szellemének, de árt magának a munkának is.

Szoktassuk arra is a gyermeket, hogy munkaidejét egészen felhasználja. Sokan csak akkor látnak munkához, ha hosszú idő áll rendelkezésükre valami munka elvégzésére. Pedig ez helytelen. Az ember nem képes hosszu ideig eredményesen dolgozni. A kis munkákat a kis időközökben, a nagy munkát a fő munkaidőben végezzék el. Ne pocsékolják el egyiket se.

Viszont a gyermek ne aggályoskodjék a holnappal. Minden napnak megvan a maga gondja. Az ember ugyanis abban a kellemetlen helyzetben van, hogy képzelőtehetsége sokkal nagyobb területen mozog, mint amelyet erejével meg képes munkálni. Azután meg egyszerre állítja az ember elé az egész munkát. Pedig ezt csak hosszú, kitartó munkával képesek elvégezni és közben folyton-folyvást pihennie kell, erejét minduntalan felfrissitenie. Végezzék csak napi munkájokat el. A holnap majd meghozza az új munkát és a hozzá szükséges munkaerőt.

Tanítsuk meg leányainkat arra is, hogy a változatosság a munkában egyértékű a teljes nyugalommal, úgy hogy folytonos, ügyes változtatással képes az ember szinte egész napon át dolgozni. Így tesznek a művészek is, akik egyszerre sok vázlattal és megkezdett munkával foglalatoskodnak és pillanatnyi kedvük vagy hangulatok szerint majd az egyiken, majd a másikon dolgoznak. Ha így tesznek, nem mentegetőzhetnek azzal, hogy a jelen pillanatban nincs ehhez a munkához kedvük, mert máshoz is foghatnak. Így azonnal ki fog tűnni, vajjon csak ahhoz a munkához nincs-e kedvük, vagy semmiféléhez sem!!

Szoktassuk leányainkat gyors és lehetőleg alapos munkára. A legjobb és legtöbb eredményt felmutató munkások azok, akik gyorsan dolgoznak. Mert hamis alaposság az, amely mindenféle aprólékos dolgokra fekteti a fősúlyt, amelyek pedig sokszor nem érdemlik meg a fáradságot. Oktassuk ki a gyermeket arra, hogy a már elvégzett munkával ne sokat piszmogjon. Ember úgy sem tud teljesen tökéletes munkát alkotni. Törekedjenek ezért arra, hogy a kis munkát lehetőleg jól, tökéletesen, pontosan, a nagyot nagyjában végezzék el. Aki sokat akar, az végeredményben rendesen keveset ér. Persze nem minden esetben áll. Sok munkánál eleinte csak homályosan látható az eredmény, csak később lesznek a körvonalak élesebbek, világosabbak. Folyvást dolgozni kell az ilyenen, elmélyedni, pihenni, majd újból visszatérni a munkához. Mert ilyen pihenések közben a munka öntudatlanul előre halad, világosabbá válik az egész. Sok nehézség elsimul, az eszmék időközben megszaporodnak. Végre a munka alakot ölt, elkészül.

Bizonyítsuk be leányainknak, hogy legokosabb minden munkát véglegesen elvégezni. Mert korunk — fájdalom — félmunkára, időleges munkára, felületességre szoktat. Pedig ez nem helyes. Tanítsuk rendszeretetre őket. Legyenek rendesek már csak azért is, mert a rendetlenség miatt keresgélniök kell és így időt veszítenek, no meg gyakran kedvüket is elveszítik eközben a munkához.

Szoktassuk őket arra, hogy minden fölösleges, haszontalan munkát kerüljenek. Takarékoskodjanak erejükkel és idejükkel. Annak az embernek, aki sokat akar dolgozni, kerülni kell a fölösleges és haszontalan testi és szellemi munkát és fontos teendőihez kell erejét gyűjtenie. Haszontalan időtöltés pl. a rossz regények, a silány színművek, a lírai döngicsélések, a vizenyős, felületes, népszerű munkák olvasása. Amellett, hogy szellemüknek fölösleges munkát adnak, idejüket is elrabolják és ízlésüket is megrontják. Ne sokat foglalkozzanak leányaink mások dolgával sem. Ez sokszor teljesen fölösleges dolog.

Tanítsuk meg leányainkat már jó korán dolgozni. Csepeg-

tessük beléjök jó példával, hogy a munka kötelesség, a semmittevés pedig utálatos, megvetésreméltó. Teljesen helytelenül járnak el azok a szülők, akik ezt meg nem teszik, akik maguk járnak elől a rossz példával.

Óvnunk kell gyermekeinket az unalomtól, melyet a munkátlanság okoz, amelyeket még a gyakori szórakozás sem tud kiirtani. Végül azokat is megúnjuk, de a munkát soha. Az unalom rossz szokásokat, majd bűnöket szül. Akinek nincs életcélja, akinek nincs foglalkozása, azok ki vannak téve a kisértéseknek és elromlanak. Helytelenségekre, bűnökre vetemednek. Hajhásszák a szórakozásokat, élvezeteket. Így az unalom még a jókat is rosszra vezeti.

Szoktassuk leányainkat arra, hogy mindig legyen valami dolguk, szellemüket mindig foglalkoztassák valami hasznos, jó, nemes munkával. Ajánlatos ez, sőt kötelességünk ezt tenni, mert életboldogságuk függ attól. És képesek is vagyunk leányainkat erre megtanítani. Még Schopenhauer is, aki különben tagadja, hogy az ember nevelhető, elismeri, hogy a belátás és a munkakedv felébreszthetők.

Tanítsuk leányainkat nyugodt munkálkodásra. Szoktassuk őket arra, hogy kedvvel dolgozzanak, de ne vigyék túlságba azt. E tekintetben sokszor hibás a család. Aránylag kevésben uralkodik jókedv, vidám hangulat, változatosság. Folyton csak munka, sarkalás, gyakran feddés, szemrehányás. Félelem az atyai vagy anyai szigortól. Csak ritkán vidám hangulat.

Sokat ártanak gyakran az iskolák is. Helytelen eljárásukkal kiölik a gyermekből a munkakedvet. Csupán azért dolgoznak azok, mert szokásukká vált, mert kénytelenek megtenni. Sok fáradtan dől ki, sok meggyűlölve a munkát, élvezethajhászóvá válik. És lassankint azt is, a szépet, a kellemest is megutálja. Elveszti irántuk fogékonyságát. Boldogságra vágyik és nem hisz benne. Majd semmiben sem tud hinni. Pedig az igazi munkához bizalom, derült életfelfogás kell. Fontoljuk meg mindezt. Szoktassuk gyermekeinket kitartó munkára, erejének, képességeinek lehető felhasználására, de ne vigyük túlságba és

és teremtsünk kedves, vidám, megelégedett családi otthont nekik.

Tanítsuk meg leányainkat arra, hogy a férfiak segítőtársai, felesegítségei tudjanak lenni. Készítsük őket a házasságra elő, hogy az szerencsés lehessen. De ne neveljük úgy, hogy életboldogságuk kizárólag a férjhezmenéstől függjön. Semmi körülmények között ne szoktassuk semmittevésre őket. Ne csak a társadalmi kötelességekre, reprezentálásra, művészpártolásra, a munkakedvet és kötelességteljesítést elnémító foglalkozásokra neveljük őket. Tanítsuk meg arra is, hogy legyen házias. Legyen hite, mely egész életén keresztül erővel tölti el. A művelt, sőt jómódú nők közt sok a szerencsétlen, a boldogtalan, mert komoly munkához nincs akarata, nem tűz ki nemes célokat magának. Elpepecseli, eljátsza egész életét. Sok, különben derék, jóravaló nő nem lenne boldogtalan, ha munkája volna. Innen származik elégedetlensége.

Ha megtanulnak leányaink dolgozni, akkor boldogulni fognak majd az életben. Akkor majd eredményesen fognak tudni dolgozni. Akkor a pihenés jól fog esni nekik. Mert pihenni anélkül, hogy az ember dolgozott volna, épen olyan, mint mikor étvágy nélkül eszik. Mindezek alapján bátran állíthatjuk leányainknak, hogy a legkellemesebb és leghasznosabb időtöltés a munka. Az emberi megelégedést, az emberi boldogságot a folytonos, az eredményes munka adja. Keressék ezért leányaink a munkát, ha boldogok akarnak lenni. Mutassuk ki, hogy a legtöbb elhibázott, boldogtalan életnek oka, hogy az illető emberek nem dolgoznak vagy keveset dolgoznak, avagy nem kedvök szerinti munkát végeznek.

Szeretnénk megérni azt az időt, amikor mindenki dolgozik, mindenki erejének, képességeinek, hajlamainak megfelelő munkát végez és boldog lesz. Ez voltaképen a szociális ideál is. És ha a szocialisták csak ezt akarnák, ha csak alkalmas eszközökkel dolgoznának, vagy akarnának dolgozni, akkor velük egyetértve kellene munkálkodnunk. Reméljük, eljön az idő, amikor így lesz.

Szeged. *Bittenbinder Miklós dr.*

SZÍNHÁZ ÉS MOZI.*

Ezen rövid előadásom keretében nem új tárgyat fejtegetek. Egy más alkalommal, az Aréna-úti polg. leányiskolában tartott szülői értekezleten már részletesen szóltam a gyermekek szórakozásairól. Ma nem szándékozom a gyermekek szórakozásainak különféle nemeivel ismét behatóbban foglalkozni, hanem kiválóan kettőt óhajtok azok közül kiemelni, gyermekeink által igen kedvelt és gyakran látogatott két szórakozóhelyet: a színházat és a mozgóképszínházat.

Mégis mielőtt a gyermekek színházba járásáról elmondanék egyet-mást, szükségesnek tartom rövid pillantást vetni a gyermekek szórakozásaira általánosságban. Elsősorban is azon kérdés merülhet fel előttünk: vajjon kell-e a gyermeknek szórakoznia, mert erre nézve is különféle felfogás uralkodik. Ismerek szülőket, sőt pedagógusokat is, kik azt tartják, hogy a gyermeknek nincs szüksége szórakozásra. Haszontalan időfecsérlésnek tartják azt, ha a gyermek játszik, olvas vagy sétálgat és minden szigorúságuk és tekintélyük felhasználásával arra törekesznek, hogy gyermekük ideje csupán csak hasznos munkálkodásban teljék el. Viszont vannak olyan szülők is, igen nagy számmal, kik gyermekük iránti szeretetüket úgy vélik legjobban kimutatni, hogy őt minél több szorakozásban részesítik. Ezen szülők egyikének sem adok igazat. A gyermektől sem teljesen megvonni a szórakozást, sem abban őt túlságosan részesíteni nem szabad. A gyermeknek igenis, van szüksége szórakozásra épen úgy, a

* A M. D. E. tanítónői szakosztályának ülésén tartott előadás.

mint a fáradt testnek is szüksége van a pihenésre. A gyermek fejlődő teste, zsenge lelke az iskolai élet által folytonos fegyelmezésnek van kitéve. A gyermeknek uralkodnia kell önmagán, le kell küzdenie élénk, eleven természetét, figyelemmel kell kísérnie a tanítást, megtartania a szerzett ismereteket: mindeme funkció oly nagy és megerőltető testi-lelki munka, hogy nem csoda, ha az iskolából hazatérő gyermek, mint a kalitjából kiszabadult madár, örül szabadságának és üdülni, szórakozni óhajt.

Az üdülés, a szórakozás egyszersmind a gyermek pihenése. Olyan legyen tehát a gyermek szórakozása, hogy abban örömét lelje, azonban pihentesse is általa szellemét és frissítse testét-lelkét egyaránt.

Semmi sem okozhat olyan jó eredményt a gyermek nevelésében, mintha jól gondoskodunk a szórakoztatásáról, viszont semmi sem okozhat annyi kárt a gyermek szellemi fejlődésében, jellemének kialakulásában, gyakran még a testi fejlődésben is, mint a helytelen és káros szórakozás.

A mi fővárosi társadalmunk minden hibája és árnyoldala visszatükrözik a fogékony gyermekvilág érzésében, viselkedésében, gondolkodásmódjában sőt még a szórakozásaiban is. Épen ezen okból a felnőttek által kedvelt szórakozóhelyek: a színházak és az ú. n. «mozik» gyermekeinknek is kedves szórakozásai. A gyermekek színházlátogatásáról gyűjtött adatok bizonyítják, hogy a tanulók igen sűrűen járnak színházba. Nevezetes, hogy a gyermekek csak igen ritka esetben látogatják az elsőrangú színházakat (Nemzeti színház, Opera), hanem a harmad-negyedrangú színházakat látogatják a legtöbb esetben. Ezen színházakban előadott darabokat pedig válogatás nélkül megtekintik.

Nem akarom a színházak értékét lejebb szállítani azzal, ha kimondom azon, mindnyájunk előtt közismert tényt, hogy színházaink a jelenben mindinkább eltávolodnak régi, eredeti hivatásuktól. A magyar színészet születésének hajnalán, a nemzeti öntudat újjáébredésekor, a színjátszásnak nagy, nemzeti missziót betöltő hivatása és hatása volt. A mi első színházaink a hazai

nyelv kultuszát tűzték zászlóikra, a nemzeti öntudat és a hazaszeretet ápolását szolgálták.

Azóta a haladás és a kulturélet bonyodalma új igényeket támasztott a színházzal szemben is. A színházak mindinkább felhagynak azon céllal, hogy értékes, irodalmi becsű műveket hozzanak színre, és nagy írók nagy eszméit szólaltassák meg a színpadon: inkább rögtöni hatást iparkodnak elérni, a hallgatóságnak egy estére szóló, könnyed szórakozást óhajtanak nyújtani. Nem csoda tehát, ha a művelő, erkölcsnemesítő, nemzeti kultuszt szolgáló törekvés mindinkább háttérbe szorul és előtérbe tolakodik a könnyűvérű, pillanatnyi hatásra számító színműirodalom.

Talán, a modern kor szemüvegén nézve, ennek az irányzatnak is megvan a maga létjogosultsága a felnőtt emberek szempontjából, de a *gyermekekre nézve semmiesetre sem tarthatjuk megfelelő szórakozásnak az újabb irányú színdarabok látogatását.*

Elmegyek a színházba. Valami könnyűvérű operettet adnak. A darab zenéje üres utánzat, cselekménye szegény, a színpadon elmondott és mutatott izléstelenségek nem tudják lekötni érdeklődésemet. Körültekintek a színházban. Két gyermek a szomszédom: egy fiú és egy leányka. Lehetnek úgy 8—10 évesek.

«Istenem» — gondolom magamban — mit keres itt ez a két gyermek?! Megfigyelem őket. Egy ideig elkápráznak a mozgó alakokon, a csillogó ruhákon, a dalokon, a beszéden, melynek értelmét — hála Istennek — még nem fogja fel az ártatlan gyermeklélek. Kis idő mulva azonban látom, mint néz fáradtan körül két gyermekszem, a kis leány feje lehanyatlik és csakhamar behúnyja szemeit. Az anyja biztatja, költögeti, hogy nézzen a színpadra. szép az, amit ott lát. A két gyermek még erőlteti néhány percig a figyelést, azután fáradtan hátrahanyatlik a két, kicsi fej és a hőségtől, az izgató látványosságtól, a fennvirrasztástól kimerülve, elalszik mindakettő.

Vagy belépek egy komoly színházba. Előkelő, modern irodalmi nívón álló darabot játszanak. A megtévesztően szép szavak

értelme azonban erkölcsi mérget lehellő, gyilkos tanítás, amely homlokegyenest ellenkezik mindazzal, amire minket eddig a vallás, az erkölcstan, az iskola, a társadalmi felfogás tanított. Még a felnőtteket is behálózza, megtéveszti a modern eszméknek ilyen túlzott ábrázolása.

S ime! Ott látok a közönség soraiban 20—30 fiatal leányt. Serdülő leány mindannyi. Előttem ül egy lelógó, vastaghajfonatú kisleány, jól ismerem, alig van tizenhárom éves.

Elszorul a szívem. Mit gondolhat ez a zsenge, fogékony lélek arról, amit itt hallott? Azt talán, hogy ilyen az élet? Ő még nem ismeri, nem ismerheti a való életet, az előretörő, küzdelmes, becsületes életet, melyből majdan neki is ki kell vennie a részét. Nem! Ő e legalsóbbrendű emberi érzések feldicsőítésén tanulja az életet megismerni.

Szeretném a szülőknek odakiáltani: ne vigyék serdülő gyermekeiket színházba! Színházaink jelenlegi műsora legnagyobb részben nem gyermekeknek való. Ujjaimon tudnám összeszámolni azon jobb irányú színdarabokat, melyekbe — ha már valaki egyáltalában színházba akarja vinni a gyermekét — elviheti nagyobb kár nélkül, bár még ezen esetben is károsnak tartom a gyermek testi fejlődésére a rossz levegőben való hosszabb tartózkodást, a fennvirrasztást, késő esti órákban az utcán való járást stb.

Tanítónőink igen sokat tehetnek e tekintetben azáltal, ha jó eleve akként irányítják és fejlesztik a gyermek izlését, hogy később már önmaguk elfordulnak az értéktelen, az erkölcstelen színdaraboktól.

Én magam, sohasem mulasztom el a költészettan és irodalomtörténet tanításának keretében a gyermekek izlését akként irányítani, hogy mindig csak a szépet, a művészit és az értékeset keressék olvasmányaikban és majdan a színdarabokban is, ha elég érettek lesznek ahhoz, hogy színházba járjanak. Hangsúlyozom azonban tanítványaimnak, hogy lehetőlleg odázzák el a szórakozásnak ezt a módját későbbre, akkorra, midőn életfelfogásuk kezd már kialakulni, jellemük, erkölcsi érzékük

némileg már megszilárdul és nem vezetik őket olyan könnyen félre megvesztegető eszmékkel. Egyidejűleg felsorolom nekik azon színdarabokat, melyeket az ifjúság veszély nélkül nézhet meg. A gyermeklélek nagyon fogékony. Minden hatást befogad. Ha komoly szóval, okosan figyelmeztetjük a gyermeket arra, hogy a felnőtteknek szánt szórakozások nem válnak az ő előnyükre és nem vesszük körül miszticizmussal az előlük elrejtett dolgokat, hanem nyiltan, tárgyilagosan megmagyarázzuk nekik, hogy a felnőtteknek szánt színdarabok inkább érthetetlen és érdektelen események reájuk nézve, mint mulatságos dolgok: akkor a gyermekek elhiszik azt nekünk és nem vágyódnak a nekik nem való látványosságok után.

Egy másik, igen elterjedt gyermekszórakozóhely nálunk: a mozgóképszínház. A mi fővárosunkban is mint a világ minden nagyobb és kisebb városában egyaránt, hihetetlen szaporasággal terjedtek el ezen üzleti-vállalatok, melyek kétségtelenül a legjövedelmezőbbek közé tartoznak.

A «mozi»-knak az egész világon való óriási elterjedtségét bizonyítja azon adat, melyet egy amerikai lap közölt, hogy Amerikában naponta körülbelül 3 millió gyermek és felnőtt ember néz mozgóképeket. Clevelandban magában vagy 100 kinematograf működik. A mi fővárosunk ilynemű helyiségeiről nincsenek pontos számadataim, de nem tévedek, ha azt mondom, hogy Budapesten száznál jóval több «mozi» ragyogó filmjei gyönyörködtetik a mi álmélkodó felnőtt- és gyermekközönségünket. Nem akarok azonban követ dobni ezen általánosan elterjedt és igen fontos szerepet játszó szórakozásra, felszínesen, elhamarkodott véleményadással.

Bepillantást óhajtok nyujtani Önöknek a «mozi» lélektanába.

Wallace Wallin, amerikai pedagógus «The moving picture in relation to education, health, deliquency and crime» című értekezésében* igen mélyreható és érdekes pszihológiai elem-

* Pedagogical Seminary. Ismertette: dr. Pekár Károly.

zéssel világítja meg a mozgóképek hatását a nevelés, az egészség, a vétkezés és a bűn szempontjából. A mozgókép ugyanis helyesen használva, az oktatás történeti természetű (epikai) anyagának egyik, igen alkalmas segédeszköze lehet.

Miben rejlik a hatása?

Abban, hogy mozgó, színes, eleven.

Olyan, mint maga az élet. Az ősembert Wallace Wallin szerint az eleven benyomások keltették először cselekedetre, önvédelemre s a mozgó, eleven benyomások iránti érdeklődés idővel, öröklés útján faji diszpozicióvá fejlődött s ezen *ősi diszpozició okozza a gyermek érdeklődését is az ilyen életetutánzó benyomások iránt.* A mai ember ösztönszerű érdeklődése a mozgóképek iránt abban is keresendő, hogy ezen bemutatások nagy részben kielégítik az ember ősi, *tapasztalatot szerző vágyakozását* is. A mozgóképpel való nevelés tehát legközelebb áll a természetes tapasztalatszerzéshez, tehát a természet útját követi. Midőn tehát a mozgó film útján felébresztjük a gyermek figyelmét valamely dolog iránt, akkor tulajdonképen szövetségre lépünk az ősi, öröklött érdeklődéssel és ezen tőkével könnyebben segítjük a nevelést célja felé, mint más egyéb eszközökkel. A mozgókép ellenállhatatlan varázsa tehát az önkéntelen figyelmen alapszik, mely kétségtelenül nagyobb eredményt érhet el az ismeretszerzés szolgálatában, mint az akaratlagos figyelem vagy a mesterséges érdeklődés.

Tehát ösztönszerű érdeklődéssel figyeljük a mozgó dolgokat. A «mozik»-ban bemutatott képek gyakran annyira élethű ábrázolást nyújtanak, hogy a tárgyak mintegy megelevenülni látszanak előttünk, a néző borzad a közeledő veszedelemtől, ijedten felkiált a gyilkos támadására stb. A biograf túltesz minden egyéb bemutatáson, a sztreoptikonon, a szkioptikonon, mert ezek csak álló, élettelen bemutatások.

De egyébként is felkeltik ösztönszerű érdeklődésünket a mozgóképek az *éles ellentétekkel*, a *szín- és fényhatásokkal*, a szokatlan, furcsa, nevettető helyzetekkel. A változatosság által pedig a kíváncsiság és a játék ősi ösztöneit is foglalkoztatja.

A legnagyobb mértékben kihasználja tehát a film az ösztönszerű lelki képességeket. A film felülmul minden elbeszélő módszert, szó nem lehet olyan hatással a képzeletre, mint a mozgókép. Ezért igen kiváló segédeszköz az objektív tanításnál. Történelemtanításnál, életrajzok illusztrálásánál, földrajzban, ipari és kereskedelmi ismertetéseknél, gyárak, mezőgazdasági munkák bemutatásánál, etnográfiai szemléltetéseknél stb. igen eredményesen lehet a mozgóképeket felhasználni. A film által a tanulás szórakozássá válik, meggyőző erejével mi sem vetekedhetik. Másik kiválósága az, hogy kevés költséggel, bárhol előállítható.

Sajnos azonban, hogy ezen fontos és pszihológiai vonatkozásaiban olyan elsőrendű hatással biró nevelői eszköz romboló eszközzé sülyedt le az üzleti vállalkozás tülekedésében. Mozgó színházaink műsorai csak igen kis mértékben szolgálják ezen, fentemlített hasznos célokat, a bemutatott képek tartalma gyakran fellázító, *veszedelmes sugalmazásokat ad erkölcsi és társadalmi szempontból.* A kezzelfogható, életet bemutató jelenetek sikamlósak, illetlenek és mindenekfölött izgatók a kedélyre és képzeletre egyaránt.

Amerikában bizottság alakult a mozgószínházak ellenőrzésére. Ezen bizottság a műsoron levő filmeknek 40%-át elvetendőnek ítélte. Nálunk, ezen fontos, beavatkozó műveletet eddig még csupán a rendőrség gyakorolta. A legutóbbi időben történt, hogy a fővárosban egy-két mozgószínházban betiltotta a közbotrányt okozó képek bemutatását.

Ez volt eddig az egész, amit ebben a dologban tettek. Elképzelhetjük ezen képeknek itt e helyen el sem ismételhető, erkölcsrontó tárgyait, ha azok már a rendőrség — nem nagyon kényes — izlését is megbotránkoztatták. Pedig a mozgóképek helyiségeiben nem csupa rendőrségi ember foglal helyet. A nézőközönség zömét serdülő és még nem is serdülő gyermekek, gimnazisták, leányiskolai növendékek, félműveltségű, fiatal kereskedelmi alkalmazottak stb. teszik. Olyanok, kiknek az elébb említett pszihologiai okokon kívül az élvezet- és az ismeretlen utáni vágy, a ki nem elégített féltudás óriási befogadóképességet ad

minden oly hatás számára, mely az életből jön. Ezek a fiatal, éretlen emberek és gyermekek valósággal falják a «mozik» érdekfeszítő és felcsigázó műsorát.

Pedig miből állanak ezek a műsorok?

Leglátogatottabb mozgószínházaink műsorából emelem ki a következő tárgyakat: Lopás, betörés, gyilkosság, részegség, rendőrrel való viaskodás, sikkasztás, házasságtörés, leányszöktetés, öngyilkosság, rossz társaságban való elzüllés, a szülők és feljebbvalók alattomos kijátszása stb.

Ime, ily tárgyakkal számítanak az emberiség alsóbbrendű érdeklődésére és szenzációt hajhászó kíváncsiságára. Pedig az imént említett lélektani hatás is azt bizonyítja, hogy ezen legaljasabb emberi cselekedetek nyomot hagynak a lélekben, mert az őseredeti képességénél fogva mohón fogadja be az életet utánzó látványosságokat. Az élethíven előadott mozgóképeknek rendkívül nagy, sugalmazó hatásuk van a fogékony lélekre. A hírlapok gyakran írtak már példákat arról, hogy az egyik ember a mozgóképtől kapta az első ösztönzést a zsebmetszésre, a másik a lopásra, a betörésre stb. A rendőrség előtt néha meg-megvallja a bűnös, hogy az üzletkirablás gondolatát a mozgóképektől kapta, a leányka elmegy hazulról, elzüllik, mert a «mozi»-ban is megszökött egy leány és ott mégis minden jól végződött. A naiv lelket pedig annyira izgatja, szuggerálja az izgató látványosság, hogy teljesen rabszolgája lesz a «mozi»-nak. Mult évben közölték a hírlapok, hogy egy fiatal, kis falusi cselédleány leugrott a harmadik emeletről az utca kövezetére, azért, mert nénje elszedte tőle a keresményét és nem járhatott volna ezentul a «mozi»-ba.

E néhány példa jellemzi, de korántsem ismerteti kimerítően azt az iszonyú, romboló hatást, melyet a mozgószínházak a félmívelt felnőttekre, de még jobban a gyermekekre gyakorolnak.

Teljesen szabadjukra vannak nálunk hagyva a «mozi»-k. Büntetlenül mételyezik naponta gyermekeinket és valóságos «gyakorló iskolái a bajnak-csínynek, törvényszegésnek és a bűnnek». (Wallace.)

Mindeme káros hatáshoz még hozzájárul azon, nem kevésbé káros hatás is, melyet a «mozi» az egészségre gyakorol. Rosszul szellőzött, fülledt, túlzsúfolt helyiségben vannak rendszerint ezen előadások. Berendezésüknél, a minél előnyösebb üzleti szempont gúnykacajjal küszöböli ki a higiene minden követelményét. Ember-ember hátán szorong itt órákhosszat. Asszonyok, gyermekek tömegesen láthatók itt, sőt nem ritka látvány a csecsemő gyermek sem a moziban. A magukra hagyott kis csavargók, a «senki» gyermekei itt költik el lázas kapzsisággal szerzett vagy lopott filléreiket. Két-három előadásra egyhuzamban megváltják jegyeiket úgy, hogy némelyik a késő esti órákig ott görnyed a fülledt helyiség zárt falai között.

A rossz levegő, a hőség, az izgató látványosság, a szemetrontó mozgás épen nem szolgál előnyösen a gyermek fejlődésére, hanem kártékonyan hat a szervezetre. Tuberkulózus fertőzésekre, bármely ragályos kór továbbítására egyaránt alkalmasak ezen helyiségek.

Sok leánynövendékemnél tapasztaltam, hogy főfájást kapnak a filmek nézésétől, a szemre nézve meg valóságos «mozibetegség»-ről lehetne beszélni,

Fejtegetéseim végére értem.

Az elmondottak után mindenki beláthatja, hogy a mozgószínházak működését a legsürgősebben ellenőrzés alá kellene venni. Nem szabad ezen fontos oktató és nevelő tényezőt szabadjára ereszteni, hanem minden iskolának kellene gondoskodnia arról, a higiéniai követelményeknek megfelelő, mulattató és nevelő mozgókép-előadásokat létesítsen.

Ily módon képzelem csak kivihetőnek azt, hogy elvonjuk a gyermekeket a nyilvános, efféle színházaktól, melyek leggyakrabban erkölcsi fertőzést okoznak.

Az «Uránia»-szerű bemutatásokat pedig mind tágabb térre kell kivinni, országszerte s ezek hivatva lennének kiszorítani az erkölcsrontó és léhaságokat előadó «mozi»-kat.

Budapest. *Martos Ágostné.*

NŐI NEVELÉS A MAGASABB LEÁNYISKOLÁKBAN.

A Frauenbildung 1910-iki 7—8. számában megjelent egy értekezés, mely tárgya, lelkessége és nődicsérete miatt is nagyon fontos az egész nőnevelésre. Már ezért is megérdemli a részletesebb áttekintést és gondolatainak a megfontolt továbbfűzését.

Portatius Erzsébet ugyanis behatóan tárgyalja itt, hogy *a női befolyást okvetlenül fenn kell tartani a felsőbb leányiskolákban.* — Mindjárt a cím alatt megjegyzi, hogy ezt a sokat vitatott kérdést nem akarja szakszempontból kezelni. Később sokszor utal rá, hogy egyedül a fiatal leányok java vezeti. — Cikkének a lényege az, hogy sok-sok olyan nőies erényt, nőies tulajdonságot sorol fel, melyeknek az érvényesülése nagyon kívánatos az iskolára. Kívánja, hogy ezek érvényesülését a tanítónők tekintélyes száma és a női vezetés gyakorisága előmozdítsa.

Kétségtelen, hogy felsorolásából csupa ideálizmus beszél. A természetesség is amellett szól, hogy igaza legyen. Végkövetkeztetése meg máris akárhány helyen sikerrel megvalósított, élő tanúbizonyság.

Az előnyös kép, melyet a női nőtanításról, a női nőnevelésről ad Portatius Erzsébet, meglehetősen tipikus. A ritkábbnál is ritkább, hogy egy ember képes legyen magában ennyi jót egyesíteni. Egyénileg tekintve csak szaporítaná azt a sok, csaknem abszolute lehetetlen kívánságot, mit gyakran támasztanak a nőkkel és a nőnevelőkkel szemben a nőemancipáció forrongó mozgalmai. De egy-egy tantestületet, egy-egy foglalkozási kör közös áldásának felfogva, nagyon buzdítólag hat az egyesre is.

A nevelés legszebb eredménye a szeretet és a bizalom. A szeretet és bizalom legtöbbször kölcsönös megértésből fakad. Nagyon világos tehát, hogy a megértés nő és nő között mélyebb, áthatóbb és tágabbkörű. Nagy létjogosultsága van az olyan nevelő tanításnak, mely hevesen törekszik a jellem, az egyéniség kiképzésére. Ebben a kiképzésben megbecsülhetetlen segítség a nemes, nagy, az emberi méltóság legmagasabb régióiba feljutott női lélek személyes példája, mert ez állandó vonzóerő az utánzásra. S ha az ilyen nő vezető állásban van, akkor példája még feltünőbb, még ellenállhatatlanabb! Akkor nőies egyénisége is még jobban előtérbe léphet! Akkor jóságos anyja lehet az egész iskolának, legtermészetesebb érzéseivel védően gondoskodhat mindenkiről; jóérzést, felvirágzást teremthet mindenütt. A fiatal leány tanácstalanul, izgatottan áll szembe a világgal; küzd esetleg fizikai gyengeséggel, lelki fejletlenséggel is. Ezekben a nehéz években a saját fiatalságát visszaidéző, felnőtt, finomérzésű, intelligens nő hivatott tanácsadója, megértő és felmentő birája, megsegítője, tanítója és orvosa lehet. A sikerre nagyon fontos, sőt elengedhetetlenül szükséges, hogy a nő kiváló férfierőkkel dolgozhassék együtt, de ez csak akkor jó, ha az utóbbiak meg tudják tagadni merev, férfias tekintélyvágyukat; ha úgy tudnak melegséget vinni a tanításukba, hogy a saját egyéniségük azért nem nyomul előtérbe a tárgy rovására; ha vigyáznak, hogy a leányok szokásos, személyekhez fűzött rajongása ne lépje át a kellő határokat. A nő iránt érzett fiatalos lelkesedés rendesen mérsékeltebb marad a fiatal leányok között és nem vezet káros érzelmi túlzásokra. Meg a nő finom tapintata világosabban lát a fiatal lélek hullámzó indulataiban, jobban ért hozzá, hogy hogyan lehet szívhez szólni, az érzelmeket megnyilatkozásra birni és velük szemben vezető állást elfoglalni. Az akaratos, önfejű természetekkel a nő jobban tud bánni, mert ő kevésbbé hajlandó arra, hogy haragot és hatalmi eszközöket használjon ellenük s inkább igyekszik őket szelid türelemmel meggyőzni és megindítani. A jövő lélek, a jövő élet emelkedő ébredésének a zavaros, világosságnélküli

jelenségeiben a nő előbb érez fejlődési lehetőségeket; ezekben a lehetőségekben előbb veszi észre a nagy gazdagságot, a gazdagságban az alkalmat a jótékony és szükséges nevelői közbelépésre. Még azok a képességek is megvannak a nőben, melyeket speciálisan vezető, igazgató tehetségnek szoktunk nevezni. Mert, melyek is ezek a képességek? Legfőképen kiváló szervezőerő; könnyűség a tapasztalatok felfogásában meg a tanulságok gyors, helyes értékesítése az iskolai világra s minden hozzá közelálló életre. Ehhez járul még határozott ítélet, tapintat, világ- és emberismeret s általános élettapasztalat; végül bizonyos jártasság, biztosság és magát mindig feltaláló ügyesség az egész egyéniségben. Épen ezekre a képességekre, épen az intézkedésre és a szervezésre a jó háziasszonynak meg a jó anyának nagy hajlamának kell lenni természetes hivatásában is. — — — Ha a nő a nagy közösségre is vet táglátkörű tekintetet, de emellett nem fojtja el anyáskodó érzéseit sem, hanem gondos hűséggel csüng a kicsinyen, akkor ez a kettős felfogás az ő szívében olyan szépen és eredményesen egyesülhet, hogy épenséggel nem válik kárára az ő iskolának egyik vonatkozásában sem. Ha a nő tud emberekről és dolgokról olyan helyesen ítélni, mint a férfi, ha ezekből az ítéletekből meg tudja alkotni a megfelelő fogalmakat s ha fogalmai alapján tettre kész és képes, akkor megtalálja az összefüggést azokban az eszmékben és erőkben, melyek a kort mozgatják; akkor meglátja az emberi haladást; akkor érteni fog hozzá, hogy az ifjúságra jótétemény járjon minden előmenetel nyomában. A nő közvetlenebbül fogja fel a dolgok lényegét és ez elfogulatlanabbá teszi. A nő a társadalmi érintkezésben és a közös munkában sok összeütközést el tud hárítani jó érzéssel. A tekintély talán hagyományosabb a férfinál, de a nőnek is nagy a tisztelete, mint anyának s ez a tisztelet nagyon átterjedhet mindazokra, kik a fiatalság nevelésének szentelik legjobb erejüket. Pedantéria és kicsinyesség nélkül a nő rendszeretete is hatalmas nevelő eszköz. Az anyai természet azon vonásának az ereje meg kivált kiszámíthatatlan, mely a növendékek tanulása mellett azok egész

testi és lelki jólétére kiterjed, mely az ilyen gondoskodásra ráneveli a növendékek közül is a nagyobbakat a kisebbekkel szemben. A kifejlett női jellemnek szívéhez forrt, kedves becsvágya az is, hogy előbbrevigye az egész női nem haladását a megtisztult, megnemesült emberiség ideálja felé. A nő nagyon ápolhatja az összeköttetést a család és az iskola között. A tanuló otthoni dolgai iránt tanusított nagy érdeklődése felébresztheti a közlékenységet. Legfőképen az anya sok olyat is elmond neki bizalmasan, amit férfi előtt talán egészen elhallgatna. Ha felhozzák a nő ellen, hogy nem képviselheti eléggé az iskolát kifelé, mert nincsenek polgári jogai, akkor ez arra több egy okkal, hogy azokat megkapja.

Körülbelül ilyenek az alapgondolatok, melyekkel Portatius Erzsébet a női nőnevelést értékeli. Kiszélesíti ezeket még egykét általánosabb művelődéstörténeti szemponttal, de ezek már nem érintik ennyire közvetlenül az iskolát. Nagyon jól tudjuk, hogy a Portatius Erzsébet által megrajzolt képet az egyoldalúság vádja érheti, hiszen bizonyos, hogy sem női, sem férfi egyéniségek nem szövődnek az életben csupa fényes, ragyogó sugarakból, s a fény mellett ott is van mindenütt az árnyék. Meg is tudnók rajzolni a Portatius Erzsébet által elénk állított ideális női nevelőnek ellenképét is. De nem tesszük, hisz e képet a női munkásság becsmérlőinek leírásából mindnyájan jól ismerjük. Mi szívesebben arra mutatunk rá, hogy a hibák elkerülésére és a Portatius E. által festett nevelői ideál megvalósítására miképen törekedhetünk.

Lényegbevágó jelentősége van e tekintetben három lelki tulajdonságnak, az *önismeretnek,* az *önfegyelemnek* és a hivatásunk iránt való *lelkességnek.*

Az *önismeret* cselekvésünk valódi okainak tudatára vezet. A rossznál megállapítjuk, hogy az rossz és kezdünk tőle elszakadni. A jót újra átérezzük; megint gyönyörködünk benne; nagyobb, megindítóbb, lelki emócióval áhítozunk utána. Tisztázódik, hogy mi gyengít, mi erősít, mi szomorít, mi vidít bennünket. Világossá lesz előttünk, hogy miben érvényesülhetünk;

milyen tehetségeink vannak a boldogságra meg a jótevésre; hogy milyen feladatokról sugall lemondást a rá nem termettség; hogy mit tanácsos felkeresnünk és mit kerülnünk! Rájövünk tetteink következményeire; rájövünk, hogy jó megnövelni magunkban a lelkiismeretet; hogy kár hiábavaló vagy pláne ártó életet élni! Kibontakozik előttünk annak a két mondásnak az egész gazdag tartalma, hogy hibáink beismerése már féljavulás és hogy bátorság a siker titka. Megtanulunk a maga helyén és a maga idején szerények is, bátrak is lenni. Jobban meggyőződünk róla, hogy embertársaink hozzánk hasonlók vagy tőlünk különbözők-e, hogy mit érzünk irántuk, hogy hogyan kell velük szemben viselkednünk.

Az ilyen önismeretet öregbíteni lehet többszöri visszaidézés, hosszú szembenézés, gyakori, tartós elgondolkozással arról, ami velünk történt. Az olyan kérdések, hogy mit tettem és ennek milyen látszata lehet, azt a látszatot hogyan magyaráznám én másoknál, ekkor és ekkor mire is vitt rá az ösztönöm! A társaság sok örömmel, csalódással, összehasonlítással, tévedéssel hozhat bennünket közelebb önmagunk igazi énjéhez; az elvonulás a társaságtól a magány csendjével viszi előbbre ugyanezt. A sok egyikben is, másikban is elhomályosítja ítéletünket ahelyett, hogy megvilágosítaná.

Az önismeret, önfigyelem értéke azonban csak akkor válik teljessé, ha nyomon követi az *önfegyelem*. Az önfegyelem tulajdonképen megvalósítása annak, amit az önismeret helyesnek tart. Az önfegyelem többek közt gyógyítja az idegességet, a szenvedély kóros kitöréseit, az érzékenységet, a gyengeséget, a fáradtságot és megszilárdítja az erős akaratot a jóra. Óvja az egészséget; a legkisebb rosszullétet is ápolja; a nagy betegségben sem esik kétségbe; a fizikai zavarokat, rendellenességeket találékonyan igyekszik leküzdeni, nehogy azok a lelki világot is megingassák. Minden erejét összeszedi, hogy a mult fájdalmát, kudarcát vagy észre ne vegye, vagy igazán elmultnak lássa és hogy vele szívét ne gyengítse, lélegzetét, életerejét vissza ne fojtsa akkor sem, ha tanulságaiból okul. A jelen

kellemetlenségeivel szembeállítja a nyugalmat, a megfontolást, a kellemesség keresését, az örömbe való belemerülést. A jövő elé óvatosan, de bizalommal néz. Aki nem hagyja elhatalmasodni rosszabb énjét a jobbik felett, az tud jól gondolkozni, érezni, tenni mások érdekében, tehát tud élni a fiatalság javára is!

S ami minden önzéstelen megmozdulás erejét sokszorosan felfokozhatja, az *a lelkesség a hivatásban.* Aki a természetének és a körülményeinek megfelelő foglalkozást választja; aki ezen csak nagy tévedés esetén változtat, az beleéli magát a hivatásába. Aki hivatásában él, az sokszor látja annak szépségeit; az lelketmegkönnyítően, erőfelszabadítóan örül a sikernek; az aránylag könnyen győzedelmeskedik a nehézségeken; az szép és nehéz feladatai szerint fejleszti magát tovább. A hivatásának élő pedagógus nem szórja szét az erejét, mert érzi, hogy a modern életben egy ember egymaga nem igen foglalkozhatik sokfélével és kénytelen tartózkodó lenni még avval szemben is, ami megkapó. Ha meg mégis nagyon leköti az érdeklődését valami, ami tulajdonképpen a saját körén kívül áll, akkor a sok mindennek összehozására képes lelkesedésben előbb-utóbb fog támadni erőltetés nélkül, talán munka közben, valami olyan fény, ami átsugárzik tanítói és nevelői felfogására is, hogy ezt új értékkel gyarapítsa.

Ha a nő ismeri, fegyelmezi önmagát; ha lelkesedik a hivatásáért; ha mindevvel öntudatos, céltudatos, jellemes egyéniséggé válik, akkor mindenütt megbízható; az a tanítói pályán is. Már pedig a fiatalságra nagy áldás, ha számíthat a tanítóra, mert ő szeretetre, segítségre, a maga módja szerinti tanulásra, a saját belső világa kifejlesztésére és érvényesítésére vágyik; arra vágyik még akkor is, ha nagyok az elkerülhetetlen ellentétek közte és a felnőttek között! S nagy áldás az, ha valakire a fiatalság számíthat; attól a haza és az emberiség is sokat várhat!

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

A KASSAI PATRONÁZS-KONGRESSZUS.

Szeptember 17-én ünnepet ült a magyar szociális munka, mikor összeült Kassán a harmadik országos patronázs-kongresszus. A szociális munka célja ugyebár voltaképen kettős: az államhatalom munkájának segítése, másrészt, az állam mint emberi intézmény természetes tökéletlenségének korrigálása. A modern állam egy sereg feladatot ismer el magáénak, amit ezelőtt nem, s ami úgy munkában, mint anyagi áldozatban óriási többletet jelent számára. Gondoljunk csak a különbségre, mely egy középkori katona állam és egy modern kultur állam közt mutatkozik, gondoljunk a munkásbiztosításra, aggkori nyugdíjra, közszükségletet ellátó közüzemekre, gyermekvédelemre. Mivel ezen intézmények hasznát a nagyközönség, az egész társadalom látja, méltányos, hogy a társadalom a maga erejéhez képest támogassa az állam ilyen irányú munkásságát és viszont.

Másik és nem kevésbbé fontos része a szociális munkának az, mely a törvényes és tényleges állapot közti hézag pótlására, vagyis a tökéletlenül funkcionáló intézmény korrigálására, az ebből eredő esetleges káros eredmény kiküszöbölésére szolgál. Erre a munkásságra példa, s egyszersmind a legfontosabb ilynemű munka a patronázs, mely hivatva van az államhatalom támogatására a bünözés csökkentésében és hivatva van azt azokban az esetekben segíteni, ahol az igazságszolgáltatás helytelen értelmezése a köztudatban, a kelleténél jobban bünteti a vétkest.

A büntetést ma már senki sem tekinti megtorlásnak. A preventiv intézkedés az a társadalmi együttlét zavartalansá-

gának biztosítására, s célja az, hogy elhatározásunk pillanatában a bűntett előtörekvő képzetével szembehelyezze mintegy a büntetést. De a megtörtént bűnnel szemben többre is van szükség: a bünös megjavítására vagy legalább is további erkölcsi sülyedésének megakadályozására. S itt kezdődik a patronázs munkája.

A mai társadalom ugyanis — igen helytelenül — nem tekinti kompenzáltnak a bűnt a büntetéssel, hanem megbélyegzi a bünöst, sőt családját is. A fegyházviselt szivesen kezdene «új életet», de ha büntetett előélete nyilvánosságra kerül, társadalmilag lehetetlenné van téve, s elkezd sülyedni lassan, amíg vissza nem esik a bűnbe, ami pedig épen nem célja a büntetésnek. Nehogy tehát a büntetéssel homlokegyenest ellenkező célt érjünk el, mint szándékoztunk, közbelép a társadalmi segítőakció, a patronázs, mely segít a büntetését kiállottnak új exisztenciáját megalapozni, s a visszaesés elkerülésére erkölcsi felügyeletet gyakorol rá, igyekszik lelki világára, világnézetére behatni, lelki egyensúlyát, a jobb jövő lehetőségének reményét megőrizni, amit már a börtönben is elkezd (fogházmisszió), szóval visszahelyezi a bünöst erkölcsileg a társadalomba. Ettől az embermentési akciótól újabb lépés a haladás felé a patronázsnak a bünözés preventiv megakadályozására irányuló munkássága, amely mondanunk sem kell, fontosabb és értékesebb, mint maga a büntetésben rejlő preventiv motivum: ez ugyanis erkölcsöt terjeszt, míg a büntetéssel való elrettentés legfeljebb rendet és fegyelmet teremt, de az egyest nem neveli, csak visszatartja. Ezért a patronázs igen helyesen magára vállalta a *gyermekek* és *fiatalkorúak* erkölcsi istápolását, zülléstől óvását, s igy a modern társadalomnak megbecsülhetetlen, jótékony hatásában szinte kiszámíthatatlan szolgálatot teljesít. Ide tartozik a büntető novella értelmében a próbára bocsátottak felett gyakorolt felügyelet is.

A nem régi magyar patronázs-mozgalom legújabb fejlődéséről és immár imponáló erejéről a mostani kongresszuson tett tanúbizonyságot. A király képviseletében Székely Ferenc igazság-

ügyi miniszter megnyitó beszédében már büszkén említhette, hogy 70-nél több egyesület működik ezen a téren, ami a mi viszonyaink közt és az intézmény ifjúságát tekintve tekintélyes szám.

A kongresszus különben igen nagy és értékes anyagot tárgyalt le.

Első pont az a kérdés volt, hogy mely föltételek mellett hagyható e segélyre szoruló gyermek a szülő, nagyszülő, vagy rokon családjában. *Ruffy Pál* miniszteri tanácsos az állam álláspontjára helyezkedik e kérdésben. *Biró Balázs dr.* nem látja szükségét annak, hogy a gyermek a szülőtől minden esetben elszakíttassék, s különösen nem annak, hogy idegen községbe adassék nevelés végett, mert ez a legszentebb érzés megsértése, s ebből gyakran a legnagyobb katasztrófák származhatnak. Beszédét a kongresszus nagy lelkesedéssel fogadta. Ugyanily értelemben nyilatkoznak *Bocskor Mihály* és *Geöcze Sarolta*. *Szana Sándor dr.* főorvos az állam álláspontját helyesli úgy anyagi, mint erkölcsi szempontokból, mert ha az előtte szóló nézetei szerint intézkednék a kormány, úgy ez a kiadásokat még nagyobbra növelné, amelyek most is meghaladják a tíz millió koronát. *Edelsheim-Gyulay Lipót* gróf nagyhatású beszédben cáfolja *Szana* állításait. Ő epen ezen újonnan életbelépett rendeletek miatt vált meg állásától, mert azokat felfogásával és lelkiismeretével ellentéteseknek találja. Az állam kiadása véleménye szerint nem növekednék meg és az anyaszeretet érzése nem volna gorombán megbántva. Természetesnek látja, hogy az állami tisztviselők rendeletek ellen nem szólalhatnak fel. A következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra: Mondja ki a kongresszus, hogy nem helyesli annak az elvnek merev végrehajtását, hogy az állami gyermekvédelem kötelékébe felvett gyermek sohasem maradhat sem saját családjában, sem saját községében. Felkéri ennélfogva a kongresszus a belügyi kormányt, hogy figyelmet érdemlő esetekben a gyermekvédelmi szabályzatot ily értelemben módosítsa.

Edelsheim gróf határozati javaslatát a kongresszus egyhangúlag elfogadta.

Elfogadta azonkívül a kongresszus *Ruffy Pál* miniszteri tanácsos határozati javaslatát is, mely a következőképen szól: «A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy a belügyminiszter a gyermekvédelemmel foglalkozó társadalmi intézmények vezetőivel egyetértőleg állapítsa meg azt a jogviszonyt, amely a társadalmi gyermekvédelmet az állami gyermekvédelemmel oly vonatkozásba hozza, hogy minden olyan esetben, midőn ezt a gyermek anyagi és erkölcsi érdekei megkívánják, az elhagyottsági eljárás mellőztessék és a társadalmi gyermekvédelemmel tétessék lehetővé a gyermeket saját családjában meghagyni.»

A második napirendre tűzött kérdés a következő volt: «Miként mozdíthatja elő a társadalom a próbára bocsátottak erkölcsi és szociális megerősítését a próbaidő alatt?»

Angyal Pál dr. előadó felszólalásához hozzászóltak *Rozsnyay, Perjéssy Mihály* táblabíró, *Hosszu Pál* és *Oberschall Pál* jogi tanárok. *Angyal Pál dr.* öt határozati javaslatot nyujtott be, amelyeknek megszövegezésére a kongresszus külön bizottságot küld ki.

Szándékosan hagytuk a végére *Balogh Jenő dr.* közoktatásügyi államtitkár, a patronázs-mozgalom lelke és kezdeményezője napirend előtti felszólalását, mely bennünket pedagógusokat, tanítókat legközelebbről érdekel: a néptanítók patronázs tevékenységéről. Kifejtette *Balogh* államtitkár, hogy a fiatalkorúak erkölcsi vezetésére s felügyeletére ott is gondolni kell, ahol a leginkább városi patronázs-egyesületek nem éreztetik üdvös hatásukat; a patronázs áldásos hatásában részesíteni kell a vidéket is, itt pedig természetszerűleg a legmegfelelőbb személy a felügyelet gyakorlására a tanító, aki a fiatal embert gyerekségétől fogva ismeri, s akinek épen ezért még gyermekkorától fogva tekintélye van (mind igen fontos momentum, mert hiszen a személyes hatás biztosítja a legnagyobb sikert). Utalt Kassa város és Abaúj megye tanítói karának úttörő próbálkozására ezen a téren, mely igen jelentős eredményeket mutat fel és feltétlenül követésreméltó. A tanítói kar ilyen irányú munkássága kétségkívül roppant nagy szolgálatot tehetne az ügynek, s az iskolai

ismeretközlés mellett bizony csak kevés helyet elfoglaló nevelést hathatósan kiegészítené. Míg egyrészt a magunk részéről is csak buzdítani szeretnők a tanítót a patronázs tevékenységre, melyre elsősorban ő hivatott, nem hallgathatjuk el aggodalmainkat ebből az esetből kifolyólag a tanítói kar egyébb szociális munkával való túlterhelése iránt. Gondoljuk meg, hogy amennyi szociális mozgalom csak van, a nép közt való terjedését és a népre való hatását mind a tanítói kar közreműködésétől várja, a vége az lehet a dolognak, hogy a tanító többet tart antialkoholista, tüdővészes stb. előadásokat, mint amennyi ideje az iskolára és az önművelésre, nivón maradásra jut, ez pedig csak a nevelés ügyének válik hátrányára. Van hiszen faluhelyen, hogy a lelkészről ne beszéljünk, közigazgatási tisztviselő elég, kinek intelligenciája szintén van akkora, hogy közreműködhessék az ilyen irányú munkában, különösen, ha készen kap felolvasási anyagot, mint pl. a Közművelődési Tanács ilyen célzatú sorozatos előadásait. Ezzel még az az előny is járna, hogy a nép közvetlenül és a hivatalos kothurnus nélkül is érintkezvén jegyzőjével, szolgabírójával, megszűnne benne a szigorú, kérlelhetetlen, előtte érthetetlen okokból sokszor kíméletlen végrehajtó hatalom közegét látni, az uralkodó osztály iránti nagy bizalmatlansága oszolni kezdene, s ez is egy lépés lenne a sok társadalmi ellentét áthidalásához.

A tanítói kar szociális munkásságát, melyet nélkülöznünk semmiesetre sem lehet, igen üdvösen egészítené ki és sok tekintetben eredményesebbé tenné a közigazgatási tisztviselőknek a szociális munkába való belevonása. Kívánni lehet, hogy a belügyi és igazságügyi miniszterium Balogh Jenői a maguk hatáskörében szintoly hatalmas buzdító erőt fejtsenek ki, mint a közoktatási államtitkár. A patronázs-ügynek is kétségtelen haszna lenne belőle.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

NÉMET NYELVTANÍTÁS JELMOZGÁSSAL.

A tanterv és kulturális haladásunk megkívánja, hogy az anyanyelven kívül idegen nyelvet is — a németet — tanítsunk a polgári és középiskolákban. Szóval, hogy növendékeinket egy idegen nyelv sűrű erdejében is megsétáltassuk azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy azok útközben annyi nyelvismeretet, tudást és tájékozottságot szedjenek össze, amennyit csak lehet. S hogy magukat szükség esetén azon a nyelven annyira-amennyire kifejezni tudják és amaz idegen nyelven beszélőket lehetőleg jól megértsék.

Ennek a célnak eléréséhez temérdek út vezet. És az ember alig tudja elbírálni: melyik a leghelyesebb? Ki szedett össze növendékeivel az erdőn haladtában legtöbb, legértékesebb virágot, vagy egyszerűen szólva, ki nyújt növendékeinek legtöbb nyelvbeli jártasságot, beszédképességet és nyelvismeretet.

A németnyelv tanulása a régebbi időben nem tartozott a legkellemesebb foglalkozások közé. Népszerűtlenségben méltó társa volt az a latinnak. Száraz grammatizálás, érthetlen szerkezetű hosszú olvasmányok lelketlen magoltatása «megfeküdte» a gyermek agyát. S így azok egy cseppet se lelkesedtek a «a német szóért».

Bárhogy igyekeztek, csekélyke tudásuk, magyaros gondolkozásmódjuk lépten-nyomon megbotlott az előtte ismeretlen nemek és ismeretlen szófűzések szeges drótkerítésében és a szabályok egyéb félelmes útvesztőjében.

Én, az idegennyelvi tanítás verejtékes tarlóján évtizedek óta munkálkodván, ismerve a gyermek örökké mozgó, eleven

eszejárását, arra a tapasztalatra jöttem, hogy a gyermek tevékenységi ösztönét, cselekvő hajlamát is bele kell vonni a tanítás száraz munkájába. Mert csak akkor taníthatunk eredménnyel, ha eszünk mellett a szívünk is megszólal és az észnek szánt kemény munkát se rokonszenv melegével könnyítjük, édesítjük és kedveltetjük meg. Szóval, ha *cselekedve beszéltetünk, cselekedve* tanítunk. Ha a könyvbe lerakott rideg anyagot a lelkesedés tüzével áthevítjük és tanításunkat érdekessé, vonzóvá és könnyűvé igyekszünk tenni.

Így támadt bennem a kedv, a cél, a szándék, hogy a németnyelv tanításánál a *nyelvi jelenségeket mozgásjelekkel* kapcsoljam egybe.

A legnagyobb nehézséget a német nyelvben a nemek megkülömböztetése és helyes alkalmazása okozza. Ezeket három egyszerű jellel teszem szemléletessé. A hímnemet egy függőleges vonallal szemléltetem; a nőnemet egy jobbradült vonallal; a köznemet pedig egy vízszintes vonallal mutatjuk.

A jelzésnek egyszerűnek s jellegzetesnek kell lennie. Mintha katonásdit játszanánk, mikor a kis lányok a hímnemű főnevek felsorolásánál függőleges irányban hatalmasat suhintanak a levegőbe; s köznemnél meg vízszintes irányban mozgatják karjukat.

Ha a növendék felelés közben valamely tárgy nevét elhibázza az «ausbessern» szóra az *egész osztály egy jellel* javítja ki a hibás szót.

A munka tehát közös. A gyermek figyelme éber s folyton le van kötve; ő cselekvő tagja az összmunkának.

Oly érdekes, ha egy növendék beszédgyakorlat közben valamely főnév német elhibázza. Pl. azt mondja: die Bleistift. Erre az egész osztály egy függőleges mozdulatot tesz. A felelő pillanat alatt rájön, hogy az a főnév hímnemű.

Az egyes és többes szám jelölésére is igen egyszerű eljárásom van. Az egyes számban a főneveket a szokott jelzéssel kísérem. A többes számot pedig félköralakú ⌒ vonallal mutatjuk. A gyermekeknek azt mondom: most olyan vonalat csinálunk,

mintha szivárványt rajzolnánk. S melyik gyerek ne szeretne szivárványt rajzolni? A többes szám komplikált négy csoportját olyan kedves kézmozdulattal mutatják, hogy csupa öröm nézni

A nemek szemléltetését a további osztályokban is megtartom. Csakhogy itt már a mutató névmásokat és a jelzők végzeteit is ezekkel ellenőriztetem. Ha pl. a harmadik osztályban egy magyar lányka ezt mondja: «grosser Haus», a gyorsan alkalmazott vízszintes vonal hamar megmutatja a főnév nemét s a hibázó önkényt kiigazítja «grosses Haus»-ra.

A mozgási jelek használata itt kezd igazán nagyjelentőségűvé s nélkülözhetetlenné válni.

Ezután következnek a taneszközökön bemutatott *cselekedvebeszéltető* kis produkciók. Minden mondatot megfelelő kézmozdulattal kísérünk.

Pl. A könyv ismertetését, célját, hasznát a következő beszédgyakorlat kíséretében mutatom be a gyermekkel.

Ich nehme das Buch. (Megteszi.)
Ich öffne das Buch.
Ich sehe, das Buch hat Blätter.
Ich lese ein Lesestück.
Das Lesestück besteht aus Sätzen.
Ich lese deutsch.
Ich spreche deutsch.
Aus dem Buche lerne ich viel Schönes.
Ich mache das Buch zu.
Ich lege das Buch auf die Bank — in die Schultasche.
Ich gebe das Buch meiner Nachbarin. (Megteszi.)

Továbbá megnevezik, megmutatják ruhácskáikat s a fogason megérintik azokat, amelyeket hazamenetel alkalmával vesznek fel.

Vagy még kedvesebb, mikor ozsonnára teríttetünk velük. Milyen szivesen felhozzák virágos kis szerviszüket. Milyen odaadással, milyen szives készséggel mímelik a terítést, rakosgatják a kis findzsákat a tányérokra s cukrot a findzsába.

Beleélik magukat kedvenc foglalkozásukba s közben elfelejtik, hogy idegen nyelven mondják hozzá a szöveget.

Pl. Ich decke den Tisch.

Ich gebe zuerst das Tischtuch auf den Tisch.

Ich räume die Teller ringsum.

Auf jeden Teller gebe ich eine Schale.

Neben den Tellern liegt ein Löffel.

In der Mitte des Tisches ist die Zuckerdose, die Kaffeemaschine und die Kipfeln.

Ich gebe drei Würfel Zucker in die Schale.

Ich schenke den Kaffee ein. (Megteszi.)

Ich trinke den Kaffee.

Ich habe den Kaffee sehr gerne.

Ick trinke täglich zweimal Kaffee és így tovább.

Előkerül a kézimunkakosár.

A felelő sorba előszedi a kezdett munkákat. Amint egyet-egyet kézbevesz, ügyes mozdulattal szemlélteti a nevezett foglalkozást.

Pl. Ich stricke, ich häckle, ich merke, ich nähe, ich fädle ein. Az egész osztály a felelővel együtt mutatja a megfelelő foglalkozást. Itt tág tere nyílik a tanító leleményességének, ötletességének. Magam is minden évben újabb s újabb változatokat találok ki s hozok forgalomba akaratlanul is.

Fődolog, hogy a tárgy ne múlja fölül a gyermek erejét. Ne rakjunk a kis ágra nagy terheket. Tanítsunk mindig a tapasztalat körébe eső dolgokról. S igyekezzünk a gyermek egyéniségét, cselekvési hajlamát is belevinni a munkába s a gyermek figyelmét, ezt a röpkeszárnyú, hímes pillangót a tárgy érdekességével lekötni: szóval egy melegség s szeretettől áradó légkört teremteni, melynek derűje, fénye és éltető levegője van.

S íme a gyermeki lélek, mint a tavasz ébredő kis százszorszépe megremeg, megmozdul előbb félénken, később bizalommal bontja ki szirmait és kicsi képességeit szíves örömmel engedi észrevétlenül a tanítás láthatatlan jármába fogni.

Így ébred fel bennük a tudvágy és utóbb ők maguk is munkatársainkká válnak. A tolltartó tartalmának felsorolásánál hihetetlen kis csiribiri tárgyakat dugdostak el a skatulyába, hogy

azok a többiekkel együtt nagyfényre kerülvén, szintén megkapják a német elnevezést.

S bizalmasan nem egyszer meg is kérdezték tőlem, mért nincs mindennap német óra. S nagyon megkértek, ha már az idén a «terítést» megtanultuk, jövőre «főzőcskét» tanuljuk meg németül. Természetesen a legnagyobb örömmel igértem meg.

A következő eset pedig szintén egyik német órámon történt.

Az első írásbeli dolgozat elbírálása után kiosztatom az irkákat, hogy a másodikhoz lássunk. Az irkaosztó egyet visszahoz, asztalomra teszi, mondván.

— Ilyen nevű lány nincs az osztályban.

Nézem az irkát, olvasom a nevet: Julie Soldat. Magam sem emlékszem erre a névre. Felteszem a kérdést. Iratkozott ily nevű leány ebbe az osztályba?

Erre az első padok egyikéből egy piros-pozsgás alsóvárosi kis parasztlány ugyancsak törtet ám kifelé s azt állítja, hogy övé az irka.

— Magát fiam hogy hívják?

— Katona Julis.

— Hát miért fordította a szép magyar nevét németre?

— A nagyságának akartam kedvezni — súgja restelkedve.

Összefoglalva az eddig mondottakat «kísérletem» eddig bevált. A gyermekek érdeklődéssel, szeretettel várják a német órát és ezzel a siker is már félig-meddig biztosítva van.

Most még csupán az van hátra, hogy a német nyelvet tanító t. kollégáim és a tanügybarátok szíves véleményét és hozzászólását kérjem ki «a megkísérlett módszerre» nézve, mielőtt azt rendszeres formába öntve, a nagy nyilvánosság elé bocsátanám.

Szeged. *K. Csapó Róza.*

A MAGYAR NŐ JOGI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSA.

Ha végig tekintünk Magyarország törvényein, amennyiben a nőre vonatkoznak, röviden a következőképen jellemezhetjük azokat.

A magyar nő jogi helyzete, összehasonlítva a többi civilizált állammal, elég kedvező. Nem tartozunk az előrehaladott országok közé, de nem is vagyunk az utolsók. A politikai jogokra nézve régebben még kedvezőbb volt a helyzetünk. Tudjuk, hogy 1848 előtt a rendi alkotmány idejében a főnemes özvegyének volt közvetett követküldési joga.

A községi életben ma is van ilyen közvetett választója a virilista nőnek, ha hajadon, özvegy vagy törvényesen elvált asszony, és van az ingatlan vagyonnal biró özvegy asszonynak.

Azonban a nő helyzete a *családban* és *gyermekeivel szemben* nem nevezhető ideálisnak.

Az anyának nincs szülői hatalma, a feleség pedig igen fontos gazdasági ügyekben alá van vetve férje akaratának, pl. férje beleegyezése nélkül szolgálatot nem vállalhat.

A házasságon kívül született gyermek és anyjának helyzete — a kettő szoros összefüggésben van egymással családjogi tekintetben — kevés eltéréssel hasonló, mint a többi középeurópai államban, ami azt jelenti, hogy nagy reformokra szorul. E téren azonban egy nagy alkotással megelőztük a nyugateurópai országokat, az állami gyermekvédelmi törvénnyel, melynek értelmében minden elhagyott gyermek, tekintet nélkül arra, vajjon törvényes vagy törvénytelen, oltalmat talál. Nevezetes intézkedés e részben, hogy az állami gyermekmenhely is indít-

hat apasági pert az anya helyett az oltalmában levő gyermek tartása iránt.

Gyámügyi törvényünk legsérelmesebb §-át, mely kizárja a nőt hivatalos gyámság viselésétől (törvényünk értelmében a nő csak saját gyermekeinek természetes gyámja lehet az apa halála után) a készülőben levő új polgári törvénykönyv el fogja törülni. Remélhetjük tehát, hogy rövid idő mulva a nő nemcsak mint *hivatalos* gyám fog szerepelni, hanem mint *hivatásos* gyám talál majd női természetének megfelelő munkakört és kenyérkeresetet.

Az *erkölcsi vétségekre* nézve elég fejlett a törvényhozásunk és ha a törvényeket tanulmányozzuk, szigorú törvényeket találunk a nő védelmére. Nem ismételhetjük azonban eléggé, hogy még ezeknél is szigorúbb törvények sem fogják a szomorú viszonyokat megváltoztatni, míg társadalmi életünkben a kettős morál elve uralkodik.

Jogos büszkeséggel tekinthetünk a magyar nő vagyonjogi helyzetére, mely oly kiválóan méltányos és igazságos, hogy nagy hálával és elismeréssel kell megemlékeznünk azokról az illusztris törvényhozókról, kik ezeket a törvényeket a mi beleszólásunk nélkül is, a mi javunkra alkották. Mert addig, amíg az asszonyt a háztartás vezetése, a gyermekek nevelése és ápolása megfosztja attól a lehetőségtől, hogy férjével egyforma intenzitással folytathasson kenyérkereseti munkát, addig helyeselnünk kell azt, hogy a házasságban a nő vagyonjogi előnyöket élvezzen.

Az *özvegyi jog*, mely ott, ahol csak lehet, azaz ott, ahol vagyon van, lehetővé teszi, hogy az asszony férje halála után is hasonló életmódot folytathasson mint azelőtt, anélkül, hogy azért a gyermekek öröksége veszélyeztetve volna, a *közszerzemény joga*, melyet biráink oly liberálisan kezelnek, hogy ott, ahol határozott intézkedés ez irányban nincs, nem kutatják, mennyi volt a férj vagyona a házasság megkötésekor, hanem a vagyon felét egyszerűen az asszonyának ítélik, a *szabad vagyon* intézménye, a *férj tartási kötelezettsége*, mindezek a nőre nézve igen előnyös törvények és jogi védelmek.

És ez nemcsak hálával tölt el bennünket a mult iránt, hanem azt a reményt is táplálja bennünk, hogy bár a jelen nem kedvez törekvéseinknek, a közel jövő törvényhozói újra méltóak lesznek e tekintetben is bölcs elődeikhez.

A női hivatásokat illetőleg többek között három igen fájó hiányt találunk.

Égető szükségünk volna t. i. *törvénybe iktatott földmívelő-* és kertészeti iskolákra, vagy legalább kurzusokra országszerte a falvakban úgy a paraszt asszony számára, mint magasabb kertészeti iskolákra a «gentle woman» számára; és szükségünk volna az egyetemen a *jogi fakultás megnyitására a nők számára.*

Földmívelési és kertészeti iskolákra azért, mert földmívelő ország vagyunk, s nagy szükségünk van arra, hogy minden paraszt asszony alaposan értsen a háztartáshoz, földmíveléshez és állattenyésztéshez. Hazánk földje kiválóan alkalmas a nemes gyümölcs és a virág tenyésztésére és ahelyett, hogy nagy kivitelünk volna e téren, nagyszabású importról számolhatunk csak be. Ha a női munkaerőt és a női tőkét ezekbe a munkakörökbe állíthatnók be, de céltudatosan és a modern tudomány és a modern technika minden vivmányával felszerelve, hisz csak így lehetünk versenyképesek a világpiacon, akkor ebből aranyforrás bugyoghatna népünk számára. A «Nemzeti Nőnevelés» ismételten mozgalmat indított ez irányban, bár sikere lenne kezdeményezésének.

A *jogi fakultás megnyitására* azért van oly sürgősen szükségünk, mert úgy a politikában, mint a közhivatalokban, egyáltalában a közéletben nem érvényesülhet addig a női munka, míg kellőképen, míg jó számmal kellően képzett női jogászaink nem lesznek.

A jogi fakultás látogatását megtiltó legutóbbi miniszteri rendelet eléggé lehűtötte ugyan ebbeli reményünket, de mi mégis bízunk a jövőben és bízunk mai törvényhozóink bölcseségében is.

Bízunk abban, hogy be fogják látni, hogy amidőn törvényeket hoznak a mi javunkra, ezzel egyszersmind a haza

javát is szolgálják; be fogják látni, hogy egészséges és szabad nemzedéket csak egészséges és szabad anyák szülhetnek és nevelhetnek. Most sokat hallunk a női törekvések visszaszorítására irányuló eljárásokról, de mi mégis hisszük, épen a történeti fejlődésünket ismerve, bizton hisszük, hogy törvényhozóink be fogják látni azt is, hogy amikor a nő előnyére törvényeket alkotnak és főleg azzal, ha közvetlen befolyást engednek nemünknek a törvényhozásra, örök dicsőséget szereznek önmaguknak és nemzetünknek.

Hazánk felvirágoztatásában a női munkára is jelentős feladatok várnak, melyet csak céltudatos, kellő műveltséggel bíró és jogi tekintetben a férfival egyenlő elbánásra számítható nő végezhet el.

Ezért senki sem szolgálja oly alaposan a békés, az áldásos, az evolúciós szociális haladást, mint az, ki a nő felszabadításán dolgozik.

Budapest. *Szegvári Sándorné.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Frauenbildung** *januári füzetében* a másutt ismertetett Gaudig—Lange-polémia után Möhle igazgató beszél az új közoktatási rendeletek eddigi eredményei alapján a számtanról, vagyis egy olyan tárgynak a tanításáról, melyben megterhelésről panaszkodnak a leányiskolák. Bizonyításai szerint nem vehető fel a megterhelés okául az, hogy a lányok ezen a téren kevésbé tehetségesek, vagy hogy a tanterv felesleges anyagot tartalmaz. *A negyedik heti óra* az, amiben a segítséget keresi s argumentálás közben hivatkozik például a fiúiskolákra, ahol már hetenként négyszer, sőt néhány helyen ötször számolnak. A *szemlerovat* biológiai könyvekről, kőnyomatokról és iskolai hirekről emlékezik meg.

A *februári füzetben* Gyszling *a porosz magániskolák törvényes rendezése* alkalmából azt a hihetetlen helyzetet jellemzi, mely a magániskolatartási és a házitanítói jogot egészen a rendőri önkénynek veti alá. Kegyelettel emlegeti ezeknek az igazságtalanul gondozott intézményeknek a nyilvános iskolákban ma már busásan kamatozó ősi érdemeit, de a változtatást nemcsak a mult és nemcsak a theoria nevében tartja halaszthatatlannak. Statisztikai adatokkal világítja meg, hogy bármely pedagógiai irányzat terjedjen is, a magániskolák még évtizedeken át helytállnak és hiányt pótolnak.

E füzetben Martin tanár arról számol be buzdítóan, hogy *a bajor felsőbb leányiskola-ügy* milyen javításokon megy át. Nagyon büszke főleg a leányreáliskolának a küszöbön álló engedélyezésére; ez az intézmény a négy alsó osztályban megfelel az előtérben álló, az anyai és háziasszonyi hivatásra képző felsőbb leányiskolának, de a két utolsó osztályban gazdasági önállóságnak veti meg az alapját. Örül, hogy mind az egyik, mind a másik iskolatípus fölé emelhető lesz majd akár nőiskola, akár gimnáziumi, reálgimnáziumi vagy főreáliskolai kurzus. Haladásnak tudja be, hogy majd megfelelő vizsgákkal a néptanítónők két évi idegennyelvtanulás után nyelvmesternők, a nőiskola végzett növendékei szaktárgyaikból nevelőnők lehetnek. Hangsúlyozza mindebben minden fokon a nő, a női hivatás és a női életkörülmények szemmeltartását. Bízzik benne, hogy a munkafelosztás korában még a nő szakképzettségének is, még a családban is kár nélkül nyílik érvényesülési tér.

Kirschberg Mária *Vorwerk Anna* alakját állítja elénk, az újkori német neveléstörténelem kiváló ideálját gyönyörű kastélyának regénye-

sen áldásos világában, Gunzner Márta könyve nyomán. Elmondja, hogy milyen önzetlen odaadással, mennyi tehetséggel, akarattal, érzéssel, milyen sok anyagi áldozattal és a fiatalság milyen mély szeretetével tanult, tanított; hogy így alapított és igazgatott mindenfokú olcsó, de magas nivón álló iskolát, internátust, sugallt tankönyveket, vezetett társadalmi mozgalmat, figyelte csendesen az embereket, igyekezett minden létezőt lehetőleg rombolás nélkül fentartani, áttekintette világosan a körülményeket és sugárzott még vitatkozásaiban, még szemléltető rábeszéléseiben is előkelő, gyengéd szeretet, menten minden gúnytól, minden erőszaktól! Elmondja, hogy megszámlálhatatlan pályafutásra döntő befolyást gyakorolt, hogy úgy élt és halt, mint valami régi «Fürstin» s mint a fórumon küzdő modern szent. Legfőbb sikeréül kiemeli a főtanítónői tanfolyamokat Göttingában, melyek az ő kezében néhány év alatt olyan tökéletesen szerveződtek, hogy halála után a kormány átvette azokat a saját költségére.

A felsőbb leányiskola-ügy érdekében működő egyetemes német egyesület legutóbbi jelentése érdekes adatokkal szolgál egyesületi történethez, egyesületi átalakuláshoz. Kimondta az elnök mindjárt az alakulásnál, hogy 1872 óta mindig legfőbb céljuk volt és marad a leányiskolák egyenjogusítása a fiúiskolákkal, azoknak ebben az irányban a lehető legjobb és legtökéletesebb kiépítése. Befejezték pedig az összejövetelt annak a régi fogadalomnak a megismétlésével, hogy a fiatalságot felnevelik olyan egyéniségekké, kik szívvel-lélekkel veszik ki a maguk részét az emberiség nagy kérdéseiből és mint derék német nők mozdítják elő hazájuk jövő boldogságát.

Ebben a hónapban bő *irodalmi tájékoztatót* ad ez a folyóirat. A szociális részben azokat a műveket említi meg, melyek a nő aktuális kultúrhivatásairól, továbbá a gyermekhalandóságról, az iskolaegészségről, az ifjúságvédelemről, a szexuális életről, az erkölcsről, a világról mint munkáról és a kultúráról szólnak. A mathematikai tanítás reformjának a fejezete vázolja azokat a német és internacionális egyesületi törekvéseket, melyek még ennek az elvont tudománynak az iskolai anyagában is hangsúlyozzák, hogy a tartalom veti meg a formális képzés alapját és hogy a szemlélet meg a rajzolás nagyon előmozdítja a számviszonyok megértését. A természettudományi tárgykörben szó esik *Morgan: Ösztön* és *Megszokás* című könyvének a német fordításáról és arról a hitéről, hogy az emberi haladásban több a szerzett megszokás fejlődése, mint az átöröklődő ösztönön alapuló tehetség nagyobbodása. Ezenkívül a következő két munka találkozik különösebb elismeréssel; Hesse und Doflein: Tierbau und Tierleben és Pringsheim: Vorlesungen über die Physik der Sonne; az elsőben dicséri a jó, világos illusztrációkat, az utóbbiban az ügyesen felhasználható kísérleti utmutatásokat. Az iskolai hírek között szembeötlő az a pedagógiai kérdés, hogy vajjon támaszthat-e az iskola a gyermekkel szemben olyan erkölcsi követelményeket, mint amilyenek a felnőttekre irányadók. Azután fontos annak az újításnak a mindig következetesebb keresztülvitele, hogy a magániskolák tanító-testületének a biztosítása ne nyugodjék jótékonysági alapon, továbbá az «evangélikus nőszövetség» Frauenschuléjának a kialakulása szociális szakiskolává és Hessen nagyhercegség közoktatási minisztériumának kedvező véle-

ménye és továbbfejlesztési szándéka a felsőnépiskolai kœdukációról, szemben a püspöki hivatal korlátozó kérelmével.

A *márciusi füzet* első lapját a szerkesztő köszönő és magasztaló szavai foglalják el. *A Teubner-cég jubileumára* mondja el ezeket abból az alkalomból, hogy a nőképzés majdnem minden írójának az arcképével albumot nyujtottak át a cégfőnöknek.

Ezt alapos összehasonlítás követi a svéd gimnasztika és a német torna köréből Sick Annától, egy erdei iskola vezetőjétől. Abból a szempontból magyarázza a svédgimnasztika előnyeit, hogy a torna hivatott a szervek és az idegek erősítésére, az izmok ruganyosságának és energiájának az emelésére, minden élettevékenységnek munkás ösztönzésére, test és lélek harmóniájának a fenntartására. Állítja, hogy a tornának fiziológiai alapon kell állnia és fiziológiai hatást kell eredményeznie. Közben bizonyítja ennek a szisztémának a nagy internacionális terjedését, a német torna hibáit és azt, hogy ebben a tekintetben a hazafiasság nem a hazafias szokások megtartását, hanem azok elhagyását kívánja. Utána Hennesthal tanár inti az egész leányképzést, de különösen a latin tanítást, hogy: *Festina lente!* Hangsúlyozza az utasításokból azt a célt, hogy a tanulók legyenek képesek ennek az irodalomnak a kiválóbb munkáit világos, biztos grammatikai tudással megérteni, hogy iskolázzák logikai képzettségüket alapos vezetés mellett ebben a művészi nyelvben, annak a szigorúan törvényszerű alkotásán. Fennakad rajta, hogy mégis találkoznak rosszul alapozó túlzók, kik túlbecsülik a leányok haladottabb szellemi fejlettségét, kik nem gondolnak arra, hogy ilyenkorú növendékek nehezebben fordítják figyelmüket az apróbb nyelvtani szabályosságokra, valami ügyes fordulattal könnyebben túlteszik magukat a meg nem értett helyeken és gyorsabban, meg teljesebben felejtenek. Csodálkozik rajta, hogy vannak, akik Cæsert legkésőbb három-négy hónap mulva már olvastatják, holott ő azt csak a második év második felére helyezi és akkor olyan sikerrel, hogy az írásbeli dolgozatok egy-egy nőalakot meg is szólaltatnak.

Gondolatébresztően elmélkedik itt még Lemp Eleonóra *olvasókönyvről és munkatanításról.* Irja, hogy egy-egy reáliában az átgondolás és átérzés mellett mindig nagyobb tér jut ki a kéz munkájának is, de az absztrakt tárgyakban ez már nehezebben megy. Mégis javasol ezekben is, például a németben, hasonló kísérleteket a szemléltetés és az elevenség előmozdítására. Sorol fel a megvalósításra néhány példát, mindjárt azt is, hogy 12 éves gyerekek a párizsi kapituláció történetének az olvasásakor egész kis erdei erődítményt állítottak össze kartonlapokból, ollóval kivágott fenyőfákból, vattából stb. Biztatja az olvasót, hogy ilyen elfoglalással üzze ki az iskolapad alól a figyelemzavaró mókákat, hogy evvel fegyelmezzen, derítsen és erősítsen, hogy higyje, hallgassa meg és engedje megnyilatkozni a művészt a gyermekben!

Az *irodalmi bemutatónak* a bevezetése azt az évkönyvet dicséri, mely a porosz királyság felsőbbleányiskola-ügyét öleli fel. Ez meg fog jelenni ezentúl minden októberben és olyankor már feldolgozza az új átalakulásokat, azokat, melyek leginkább husvét táján történnek. Az irodalmi jelentés javarészben német tankönyveket tárgyal a nyelv-

tudomány, az irásbeli dolgozatok, az irodalmi magyarázatok, a költői művek és az irodalomtörténet köréből. Ajánlják többek közt kipróbálásra Eckhardtnak és Lüllwitznek az új német abc-ját, mely első irási gyakorlatokul nyomtatott betüket használ. Az irásbeli dolgozatokra vonatkozólag thémagyüjteményt ismertetnek és helyeslőleg mutatnak rá egy olyan elmélkedési tárgyra, mely a jövő életpályáról ébreszt gondolatokat. A sok érdekes könyvismertetés közül kiemeljük *Pepernek* nagyon megdicsért *Jugendpsychologiáját*, mely gyermek- és általános lélektant ad egymás mellett, egyikkel a másikat megalapozva.

Az *áprilisi negyedik füzet iskolai utazást* tesz közzé Steyer Károly tollából. Magyarázza az iró, hogy milyen tág látókört várunk ma a lányoktól, hogy a lányok milyen nehezen utazhatnak és hogy épen ezért milyen nagy szükség van az iskola közbelépésére.

Majd dr. Schnell *a porosz tanitónők új vizsgálati rendjét* ismerteti, mely mindjárt követte a tanítási reformot és életbelép, mire az a növendékcsoport végez, melyet elsőnek képeztek ki ebben a szellemben.

A női hivatásra és az egész nőnevelésre ugyancsak nagy hatást gyakorolhat az az elmélkedés, mely Voigt Máriától jelent meg arról, hogy *a főzés hogyan alakulhat természettudományi tantárggyá*. Szerző az átalakulásra a lelkesítő okot a főzés nevelő befolyásának a meglátásában és gazdasági értékének az elismerésében látja. A haladás kiindulópontját pedig abban keresi, ha nemcsak mechanikai ügyességgel, hanem átgondolt értelmi munkával és művészettel fognak a főzéshez; ha tudják, hogy mit miért tesznek és a miértben nem egyéni önkény, hanem egyetemes természeti törvények szerint járnak el; ha nemcsak azt tudják, hogy miből mennyit és hogyan keverjenek össze, hanem ismerik azt is, hogy főzés alatt minden anyag milyen belső természettel rendelkezik és miféle hatást gyakorol a fogyasztó organizmusra. Közben vázol a főzéshez mint tudományhoz indokolt pedagógiai tanmenetet különböző fokú iskolák szerint és bemutatja egy olyan órának a lefolyását, mely a szószoros értelmében vett főzésről: a víz forralásáról tanít és amely kiterjeszkedik többféle vízre s többféle forrási körülményre.

«*A mi nyelvünk és a mi iskolánk*» címen lelkesedéssel irta meg Haase főtanító panaszait és kívánságait a német anyanyelvtanításról. Panasza szerint minden tanítói, tanulói és felügyelői fáradság sem képes elérni azt, hogy az életbe kikerülő növendékek helyesen olvassanak, beszéljenek és írjanak német nyelven. Kívánsága, hogy fordítsanak akár másnak a hátrányával is nagy gondot ennek a hibának az orvoslására néhány női generációnál; mert a gyerek otthon leginkább női beszéd befolyása alatt van. Javasolja a külön német írás elhagyását. Agitál az egyszerűsítés mellett azért is, hogy a német nyelv külföldön jobban terjedjen.

Löwe igazgató felsőbb leányiskolai heti egyórás *művészettörténelemről* ír. Rosszalja, hogy a nők, kiknek becsvágyuk a szalonélet, nem értenek sem a lakás művészi berendezéséhez, sem a művészeti társalgás helyes vezetéséhez. Általában helytelenîti, hogy az iskola nem fejleszti eléggé az érzékeket, a szemléleti műveltséget. Hangoztatja, hogy feleslegesnek tartja a könyvet, de fontosnak az iskolai képeket. Örömmel közli, hogy a nagyobb iskolai képek mellett hogyan gyűjtet

egyéni használatra jó reprodukciókat egyszerű levelező-lapokból, prospektusok és ehhez hasonló munkák kivágott képeiből s hogyan ragasztatja ezeket fel és szedeti össze csinos albumba.

Szintén *a lányok esztétikai neveléséről* emel még szót Hoenes. Ez az író annyira az elmélyedés és a produktiv tanítás híve, hogy mint egyik főcélról, még a művelődéstörténeti beállításról is lemond és ennek csak némi mellékes helyet juttat. Az időhöz nem kötött műremekeket a jelen művészetének a megismerését, az iparművészet fellendítését, a formák és színek megértését, vásárló közönség nevelését tartja legfontosabbnak.

A *hírek* között nagyon figyelemreméltó a főtanítónői vizsgálatra vonatkozó tudnivalók gondos közlése.

Sokoldalú irodalmi termelésről számolhat be a *gyermeklélektan*. Annak az eredménye ez, hogy újabban a lyceumban egy egész évig, heti két órában mindig ilyen pszichológiát tanítanak; hogy a következő esztendőben az ott szerzett, az ott megelevenített szemléletekről, megfigyelésekről, rokonszenves érzésekről térnek át az általános lélektanra, hogy meg akarják tartani a középutat a játékszerű meg regényes tárgyalás és a merev rendszeresség között.

Az utolsó közlemények között pedig az az előadás nagyon számottevő a modern pedagógiára, melyet a felsőbb leányiskolai egyesület hamburgi ágának az összejövetelén tartott dr. *Daunmayer*. *Ő a kézi-foglalkoztatás* céljára ezentúl a «kézbeli készség» helyett a «kézügyesség» elnevezést ajánlja, mert hiszi, hogy ez jobban kifejezi azt, hogy itt nemcsak mechanikus, hanem szellemi munkáról is van szó. Bejelenti, hogy ebben a szakban a leánymunkára is egyesület van alakulóban, még pedig a fiúmunkák példájára. Indítványozza, hogy két fakultativ tanfolyam legyen egyenként 12 tanítvánnyal, hogy az órók a rendes iskolai időn kívül essenek és hogy meghivók menjenek szét az elért eredmények megtekintésére. Szavai felébresztik a reményt, hogy itt is nagy eredményeket érnek el, ha a tanítást, a munkát és a szórakozást közös célra egyesítik, ha a munkában szórakoztató tanítást tudnak adni, ha képesek szórakozást nyújtani a tanítómunkában! *S. M.*

A FŐVÁROS ISKOLÁI.

(A budapest-székesfővárosi községi iskolák Évkönyve. Évi jelentés az 1910—1911. iskolai évről. Kiadja: Budapest székesfőváros Tanácsának közoktatási ügyosztálya. Ára 1 K.)

Évről-évre be szoktunk számolni ezen a helyen iskoláink értesítőiről és évi jelentéseiről, mintegy összefoglaló szemléül hazai iskolaügyünk fejlődéséről és mindenkori állapotáról. A főváros az idén egy mindenképen talpraesett és szimpatikus ujítással könnyítette meg ebbeli munkánkat: egy jó kiállítású, csaknem 300 lapra terjedő kötetben közzétette az általa fenntartott *összes* (fiú- és leány-) iskolákra vonatkozó adatokat, kiterjeszkedve nemcsak arra az anyagra, amelyet eddig az egyes iskolai értesítők nyujtottak — t. i. a szorosan vett tanév eseményeire és adataira, hanem azokra a szükséges visszapillantásokra, összefüggésekre és központi intézményekre is, amelyek a főváros iskolapolitikájának képét tárják fel a statisztika számaiból és rövid közlésekből olvasni tudó érdeklődőnek.

Hogy ez az összefoglaló, jó áttekintésű jelentés pedagógiai, de meg általános művelődési szempontból is milyen nagyjelentőségű ujítás, az talán nem szorul bővebb magyarázgatásra. Maga az a körülmény, hogy az összehasonlítás és bírálat fontos szempontját annyira megkönnyíti, s hogy ily módon nemcsak az egyes izolált iskolák, hanem magának a fővárosnak, mint iskolafenntartónak mérlegét is könnyű szerrel elkészíthetjük: elegendő arra, hogy ezt a vaskos füzetet örömmel üdvözöljük és évenkint való megjelenésének készséggel nézzünk elébe.

Folyóiratunk terjedelme és iránya természetszerűleg hozza magával, hogy mi ennek a nagy összehordott anyagnak csak egy részével, a leányiskolákkal foglalkozunk, átengedve a teljes és kimerítő méltatást és feldolgozást általános irányú pedagógiai szemléknek, amelyek bizonyára nem is fogják elmulasztani kiaknázását.

A jelentés külön fejezetekben foglalkozik a fővárosi községi iskolák áttekintésével (bő és jellemző statisztikai adatok mellett) és építkezéseivel; azután az egyes intézetekkel iskolafajok szerint: kisdedóvó intézetek, elemi iskolák, tanonc- és ismétlő-iskolák (iparostanonc-fiúiskolák, kereskedőtanonc-iskolák, iparostanonc-leányiskolák, háztartási ismétlő népiskolák); polgári fiú- és leányiskolák; női kereskedelmi, irodai, nőipari s más továbbképző tanfolyamok; végül «felsőbb iskolák» gyüjtőnév alatt: főreáliskolák, felsőbb leányiskolák és leánygimnázium, felső kereskedelmi iskolák és iparrajziskola.

Az egyes fejezeteken belül az a felosztás, hogy bevezetésül kapjuk az illető iskolafajhoz tartozó intézetek számára, fejlődésére, irányára és elhelyezésére, esetleg külön szervezett szakfelügyeletére vonatkozó általános adatokat, amihez az elemi iskoláknál még a tanterv végrehajtására és az egyes tantervszerű tárgyak tanítására nézve is bő tájékoztatás járul. Ezután egyenként foglalkozik a jelentés az egyes iskolákkal. Természetesen az anyag rendkívül nagy terjedelme csak a legszükségesebb és legfontosabb adatok közlésére korlátozza az egyes iskolák jelentéseit, amelyek így az eddigi és jelenlegi igazgatójának nevét, a tanszemélyzet számát (tanárok, tanítók, tanítónők, hitoktatók külön), a szolgák számát, az osztályok, tantermek (esetleg váltakozó osztályok), valamint a tanulóknak beiratási és tanévvégi létszámát (elemi iskoláknál nemek szerint külön) adja, valamint feltünteti van-e az intézetnek külön épülete (ha nem: milyen más iskolákkal vagy tanfolyamokkal van közös épületben elhelyezve), mily nagy az iskolaudvar m^2-ekben s el van-e külön iskolakerttel látva. Mindezek az adatok, melyeket az egyes fejezetek végén található és az egész illető iskolafajra vonatkozó összehasonlító statisztikai tabellák előnyösen egészítenek ki, mint látnivaló, egészben véve kielégítők és megfelelnek az iskolai jelentések iránt támasztható követelményeknek. A tanszemélyzet névsorát és személyi, valamint szolgálati beosztási adatait ugyan hiába keresnők, de erre talán megfelel a «*Budapest székesfőváros iskolai hatóságai és intézetei*» című másik hivatalos kiadvány, melyre, mint kiegészítőjére, a jelentés címlapján hivatkozik. Mindazonáltal talán e határozottan nyereséget jelentő évkönyv *mellett* meg lehetne tartani az egyes intézetek megszüntetett jelentéseit is, annyival is inkább, mert — mint az évkönyv bevezető szavaiból kitűnik — a székesfőváros főreáliskoláira, felsőbb leányiskoláira és kereskedelmi iskoláira nézve a minisztérium úgy sem hagyta jóvá a külön intézeti értesítők beszüntetését elrendelő intézkedést. Jó szolgálatot tennének ezek továbbra is azoknak, akik egyes iskolák belületét óhajtják részletesebb tanulmány tárgyává tenni, meg azután elmaradásuk nagy aránytalanságot is szül a fővárosi és a többi intézetek jelentései között.

Az előbb említett általános áttekintő fejezetből kitűnik, hogy a főváros a lefolyt iskolai évben 281 iskolát tartott fenn, amihez még 77 kisdedóvó is járulván, a fővárosnak 358 intézete állott az oktatásügy közvetlen szolgálatában. Az ezen intézetekben működő tanítószemélyzet 2974 személyt számlál. Az osztályok száma (a kisdedóvó intézeteket nem számítva) 2694 volt s ezeket 99,008 tanuló látogatta. Örvendetes jelenség, hogy míg a tanulók száma 10 év alatt 31,236-tal szaporodott, addig ugyanezen idő alatt az osztályok átlagos népessége *apadt*, tehát az osztályok számának növekedése nemcsak lépést tudott tartani a tanulók számának természetszerű emelkedésével, hanem azt felül is múlta. Míg ugyanis tíz évvel ezelőtt az egy osztályra eső tanulók átlag-száma 47 volt, addig ma az arányszám csak 37. Ez mindenesetre örvendetes eredmény, de azért korántsem jelenti azt, mintha a fővárosnak kivált elemi iskoláiban oly gyakran felpanaszolt s a pedagógiai, valamint egészségügyi szempontból rendkívül aggasztó túlzsúfoltság teljesen megszünt volna. A 101 elemi iskola részletes jelenté-

seinek futólagos átlapozása is meggyőzhet arról, hogy egyáltalában nem elenyésző azoknak az osztályoknak a száma, amelyek a fenti átlagos létszámot messze túlhaladják. Egyáltalán nem ritkák az olyan osztályok, melyek 50 körüli tanulót számlálnak, sőt akadt olyan is — hogy csak vaktában ragadjunk ki pár példát, pl. a Maglódi-úti, a Templom-téri iskolák, — ahol 62, 64, sőt 68 volt egy-egy osztályban a beírt tanulók száma s a tanév végén (hihetőleg máshová történt beosztásuk után) is 52, 54, sőt 56 tanulót találunk egy osztályban. Az év kezdetén és végén kimutatott létszám összehasonlítása meggyőz azonban arról, hogy az illetékes körök minden lehetőt megtettek s legalább a kiáltóbb túlzsúfoltsági eseteket tényleg megszüntették.

Érdekes adatokat közöl az első fejezet az iskolai építkezéseket illetően is. A főváros az idén valósította meg három évre tervezett iskolaépítési programmjának második részét. Az idevágó számok a fővárosnak igazán imponáló bőkezűségéről s arról tesznek tanúságot, hogy az intéző körök hivatásuk magaslatán állanak. Az elmult tanév folyamán 24 új iskolaépület készült el összesen 14,620 négyszögöl beépített területen és 570 tanteremmel. Az építési költségek 14.275,043 K-ra, a berendezési kiadások 1.329,000 K-ra rúgtak, úgyhogy a 24 modern iskola összköltségei 15.604,043 K-t tesznek ki.

A kisdedóvó intézetekről is — mint amelyek a nőnevelés területével határosak — érdemes lesz pár szóval megemlékeznünk. Az 1910—11. tanévben a főváros 77 kisdedóvó intézetet tartott fenn, amelyekben 161 óvónő 7754 gyermeket gondozott. A gyermekek megoszlása nemek szerint: 4093 fiú (= 53%) és 3661 leány (= 47%).

A közoktatásügyi ügyosztály a kisdedóvók felügyeleti szervezetébe a lefolyt tanév folyamán ujitást hozott be, amennyiben a nagyon elfoglalt felügyelő igazgatók mellé óvódalátogató óvónőket rendelt ki. Négy óvónőnek óvódáit ugyanis mintaóvódákul jelölte ki a hatóság s megbízta őket az óvódák látogatásával, amely új intézmény érdekében a főváros 15 pontból álló szabályzatot is adott ki.

A *101 elemi iskola* 56,256 növendék oktatását látta el. E 101 népiskola közül 73 kettős volt, azaz fiú- és leányosztályokat közös vezetés alatt tartalmazott, míg az önálló fiú, illetve leányiskolák száma egyenlőképen 14—14. Feltünő, hogy a fiúnövendékek száma jelentékenyen nagyobb, mint a leányoké, és pedig, mint a jelentés kiemeli, állandóan. Az 56,256 elemi iskolás tanulóból 29,823 a fiúk és csak 26,433 (azaz 3390-nel kevesebb) a leányok száma, tehát 100 fiúra 88 leánytanuló esik, holott a jelentésben felhozott adatok, melyek külföldi nagy városokra vonatkoznak, épen a fordítottját mutatják a mi esetünknek (kivéve Párist, amely megegyezik velünk). Az évkönyv e mindenesetre felötlő jelenség magyarázatát részben abban keresi, hogy a nem községi iskolák főleg a leánynevelést kultiválják (?), részben pedig abban, ami plauzibilisabbnak is látszik, hogy a leánygyermekeket még mindig kevésbbé járatják iskolába, mint a fiúkat.

Az elemi iskolákhoz csatlakozik a *napközi otthonok*ról szóló kimerítő tudósítás, amely ennek a humánus kulturintézménynek rövid történetét és jelen állását tárja fel.

A tanonc- és ismétlő-iskolák közül minket ezuttal közvetlenül

csak a 18 iparostanonc-leányiskola (2223 tanulóval) és a 34 háztartási, gazdasági és háziipari ismétlő-iskola (2881 növendékkel) érdekel. A tanonciskolai oktatás főtárgya természetszerűleg a rajztanítás lévén, csak örömmel üdvözölhetjük a *leányiparostanonciskolai tanítónői rajztanfolyamot,* amely a lefolyt tanévben indult meg, egyelőre kisérletképen és parallel a fiútanonciskolákban már tavaly kezdeményezett és bevált hasonló kurzusokkal. A leányiskolai tanfolyam előkészítő osztályra és ennek végeztével fehérnemű, felsőruhavarrási és díszítőipari — tehát szakirányú — tanfolyamokra oszlik. A jelentés kilátásba helyezi a leányiparostanonciskolai tanítónők tanfolyama egész szervezetének mielőbbi végleges megállapítását.

A háztartási és gazdasági népiskolák a leányiparostanonc-iskolák felállítása és kifejlesztése folytán sokat vesztettek számszerű jelentőségükből, sőt egyes iskolák rendkívül elnéptelenedtek. Ez a körülmény a fővárosi iskolaügy vezetőségét abba a helyes irányba terelte, hogy egyrészt a tankötelesek ellenőrzésére, illetve hatósági úton való beiskoláztatására nézve az eddiginél nagyobb szigorral járjon el, másrészt a *cselédleányoknak* vasár- és ünnepnapok délutánjain minimális óraszámmal való külön iskoláztatását vegye tervbe.

A polgári leányiskolák száma az elmult tanévben 17 volt, amelyekben 8618 rendes tanuló fejezte be a tanévet. Feltünő nagy a kilépettek száma: 442 növendék hagyta el évközben az iskolát.

Rendkívül sok dicséretes törekvés és általános követésre méltó eredmény nyilvánul meg a polgári leányiskolák keretében fenntartott különféle *tanfolyamokban.* Első sorban említésre méltók a *nyelvtanfolyamok,* amelyek az élőnyelvnek beszélgetés útján való elsajátíttatását célozzák s amelyek a leányiskolákban minden tekintetben gazdagabbak voltak a fiúiskolaiaknál. Német nyelvi tanfolyam volt *valamennyi* polgári leányiskolában összesen 1798 tanulóval (76 csoportban), francia 11 iskolában 348 tanulóval (19 csoport), sőt egy iskolában angol kurzus is volt 45 tanulóval (két csoport). Külön kell megemlékeznünk a mult tanévben szervezett *zenetanfolyamokról,* amelyek egyelőre 32 fiú- és leányiskolára terjedtek ki s 34 tanár — valamennyi államilag képesített és gyakorlott munkaerő — foglalkoztatása mellett 688 növendéknek nyujtott módot zenei müveltség szerzésére. E tanfolyamok, melyeknek szakszerű vezetésére a főváros *Sztojanovics Jenővel* az élén külön szakfelügyelői intézményt létesített, egyelőre a zongora, hegedű és cimbalom, valamint a zeneelmélet tanítására terjednek ki. A tandíj havi nyolc koronát tesz ki, s emellett még félfizető és egész tandíjmentes kedvezményeket is adott a főváros. Mint az adatokból kitűnik, az összes fiú- és leány polgári iskolák közül az Aréna-úti polgári leányiskola szolgáltatta a legtöbb zenetanfolyami növendéket, számszerint 103-mat.

A polgári leányiskolák statisztikájából különösen említésre méltók azok az adatok, melyek a IV. osztályt végzett, tehát az iskolából kikerülő növendékek pályaválasztására vonatkoznak, bár ezeket a dolog természete szerint nem lehet túlságos reálisnak tekintenünk. Kitűnik ebből, hogy a végzett leányok egy tekintélyes része — 22% — otthon marad, ezek tehát általános társadalmi müveltséget keresnek a polgári iskolában, bár erre a célra talán inkább a felsőbb leányiskola

való. Örvendetes, hogy női kereskedelmi tanfolyamra, tehát praktikus, közvetlenül kenyérkereső pályára jelentékeny számban szánják rá magukat: 20·9%; míg a túlzsúfolt és ezért igen bizonytalan tanítónői és óvónői pályára igyekvők száma apadóban van: 6·2, illetve 0·5%.

A főváros 17 *női kereskedelmi, irodai és nőipari tanfolyama* a polgári leányiskolák keretében van elhelyezve, amelyeknek így természetes és helyes kiegészítését, illetve folytatását képezi. A tanulók tekintélyes száma: 920 is mutatja, hogy az aránylag fiatal intézmény — 1888-ban keletkezett — gyökeret vert és fejlődőben van. Ideje is már, hogy a kenyérkeresetre szoruló és a tanítónőképző-intézetekbe meg az egyetemekre tóduló nőket a kevesebb előkészületi időt követelő, gyorsabban kenyeret nyujtó gyakorlati pályák felé tereljük. A kereskedelmi és ipari irányú tanfolyamok kilátásba helyezett egyesítése is csak helyeselhető.

A továbbképző irodai tanfolyamok, melyeknek száma tíz volt 408 tanulóval, szintén polgári leányiskolák mellett működtek. A kereskedelmi szaktárgyak fokozott kultiválása mellett jelentékeny számban tettek kirándulásokat gyáripari és kereskedelmi telepekre, árúraktárakba, a tőzsdére stb., sőt két nagyobb tanulmányi kirándulásról (Balaton és magyar tengerpart) is beszámolnak.

Női háziipari tanfolyam négy volt: három általános irányú (felső- és fehérruhavarrás, főzés, rajz, könyvvitel, művirágkészítés stb.) és egy szövőipari tanfolyam. *Háztartási iskolája* egy van a fővárosnak, melyet a lefolyt tanév elején vett át a Magyar Háztartási Iskolai Egyesülettől.

A felsőbb leányiskolák száma kettő volt, melyek közül egy a Váci-utcai *leánygimnáziummal* volt kapcsolatban. Az Iskola-téri intézetnek 229, a Váci-utcainak 620 növendéke volt, mely utóbbi számban a külön ki nem mutatott leánygimnazisták is bele vannak számítva.

Rendkívüli tárgyakul taníttattak: zongora (4 csoport, 12 tanuló), gyorsírás (3 csoport, 49 tanuló) és angol nyelv (6 csoport).

Az aránylag rövid fejezetet bő és érdekes statisztika egészíti ki, kár, hogy a leánygimnázium adatai sehol sincsenek a felsőbb leányiskolaiaktól különválasztva, holott a két iskolafaj összehasonlító szembeállításának épen erre van szüksége.

A főváros egyetlen *iparrajziskolájának* a lefolyt évben 236 leánynövendéke volt a 723 fiútanuló mellett. Az iskola 35 tanfolyama közül a nők részéről leglátogatottabb volt a női szabászati tanfolyam 38 tanulóval. Megemlítjük még itt mint érdekes adatot, hogy míg a fiúknak csak 42·7%-a élvezett tandíjmentességet, addig a leányok arányszáma 54·2%, amiből talán a leányok nagyobb szorgalmára lehet következtetni.

Futólagos szemlénket befejeztük. A mindenképen érdekes és tanulságos füzetet talán érdemes volna a külföld számára valamely elterjedt európai nyelven is kiadni.

Budapest. Ifj. *Raj Ferenc.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítónőképző-intézetek.

Tanítónőképző-intézeteink értesítőiből egy egész sorozat van előttünk, mindenik buzgó és tudatos munkásságról számol. Tanítóképesítő vizsgálatot már az új szabályzat alapján tettek. Az intézetek mind népesek s oly nagy a tolongás ez intézetek felé, hogy a jelentkezők kétharmadrészét el kell az intézeteknek utasítaniok s legfeljebb egy harmadrészét tudják osztályaikban elhelyezni. Nem a tanítónőképző-intézetek számának elégtelenségére kell ebből a jelenségből következtetnünk, hanem arra, hogy a másféle kenyeret biztosító, magasabb fokú leányiskolák száma kevés hazánkban. A gyakorlati, háztartási, ipari, műipari, kereskedelmi iskolákat kellene sürgősen szaporítani. Akkor, ha más keresetre képesítő iskoláink is elegendő számmal lesznek, csak a tanítói pályára igazán hivatást érző leányok fognak felvételért kopogtatni, a többi a hajlamainak megfelelő másféle iskolában fogja képzettségét megszerezni. A tanítónőképzők most is, mivel a jelentkezők nagy száma közül válogathatnak, a legjobb tanulóanyaggal tölthetik és töltik is meg osztályaikat. A tanulás eredménye épen ezért mindenütt igen jó, a szorgalom és magaviselet kifogástalan. Kellő képzettségű tanítónőket bocsátanak tehát ki ez intézetek, de hogy igazi hivatásszeretet hevíti a tanulók lelkét, azt majd csak akkor merjük állítani, ha a még felállítandó többi keresetre képesítő iskolák felszívják magukba azokat, akiket most csak tanulásvágy vagy a jövő biztosításának reménysége visz a tanítónőképző-intézetekbe. Az előttünk levő értesítőkből különben a következő adatokat jegyeztük fel:

1. A budapesti II. ker. állami tanítónő- és nevelőnőképző-intézet igazgatója *Geöcze Sarolta*. A tanári testület tagjai: *dr. Andreánszky Jenő*, *Bányász Berta*, *Bittenbinder Miklós*, *Bizell Margit*, *Bossányiné Edwards Ellen*, *Csiszár Sándor*, *Entz Jolán*, *Fuchsné Eitner Ludmilla*, *Hegedüs Paula*, *Héger Lujza*, *Jancsó Erzsébet*, *Lehoczky Róza*, *Lépesné Baur Irén*, *Lubinszky Emilia*, *Palágyi Lajos*, *Palotainé Békei Józsa*, *Perényi Irén* (int. nevelőnő), *Rencz Ilona* (int. nevelőnő, karácsonykor megvált az intézettől), *Répay Dániel*, *Strauch Gyula*, *Stepankó Albert*, *Szente Pál*, *Szöllősiné Szántó Erzsébet*, *Vargha Erzsébet*, (januártól kezdve int. nevelőnő). Az intézetnek összesen 180 növendéke volt, s ezek a hat osztályban oszlottak meg: (a 3. és 4. párhuzamos osztályok) 31+30+(29+30)+(30+30). A 180 növendék közül *róm. kath.* volt 114, *gör. kath.* 3, *görög keleti* 7, *ág. evangelikus* 22, *ev. ref.* 27, *izr.* 6, *unit.* 1. *Anya-*

nyelv szerint a következőkép oszlottak meg: magyar 171, német 2, olasz 1, szerb 5, tót 1. *Magántanuló volt:* 20+9+3+3=35. Az intézet gyakorló iskolájának 77 növendéke volt. Az oklevelet 48 tanuló szerezte meg. *Egy növendék nevelői vizsgálatot tett.* Az olasz, német, francia és szerb nyelvi képesítő vizsgálaton miniszteri kiküldöttek vettek részt. A tantestületben csak a nevelőnői karban történt változás. Gróf Zichy János, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr márc. 16-án dr. Neményi Imre min. tanácsos úr kíséretében meglátogatta az intézetet, s a látottak felett teljes megelégedését fejezte ki.

2. A debreceni református egyház tanítónőképző-intézetének ez volt második esztendeje, s a képzőnek máris (39+37+30+31) 137 rendes növendéke volt, s ezek közül *református* 129, *róm. kath.* 2, *izraelita* 3, *ág. ev.* 4, *unit.* 1. *Képesítőt* tett 33 növendék. A tanári testület tagjai: *Nagy Gyula* igazgató, *Medgyaszay Gy. Lenke, Gondi Sándor, Rácz Erzsébet, Szele Miklós, Tóth Lajos, Tóth Árpádné Zalai Emma, Hajdu Béla, Konrád Teréz, Kovács Lujza, Mayer Margit, Dienes János, Visky Géza.* Az intézetet sok szomorú csapás érte ez évben; január 4-én jeles tanára: Gondi Sándor, márc. 25-én, dr. Erőss Lajos püspök, április 12-én, Bészles Károly igazgatótanács tagja, majd május 18-án Dóczy Gedeon, az intézet alapítója, s volt igazgatója halt meg. Az értesítő kegyelettel emlékezik meg róluk. A husvéti szünidő alatt a tanári kar három tagja és az intézet 25 növendéke tanulmányutat tett, megtekintette Zágrábot, Fiumét, Abbáziát, Cirkvenicát.

3. A győri magy. kir. állami elemi népiskolai tanítónőképző-intézet értesítője első, kegyeletes cikke Sebestyén Gyulának, a képző intézetek szakfelügyelője emlékének van szentelve. Majd a tantestületben előforduló változásokról számol be az igazgató. Az év folyamán vált meg az intézettől *Watzesch Janka* rendes tanítónő, s helyét *Hegyesi Jolán* foglalta el, akit Szepsiszentgyörgyről helyeztek ide. Hosszabb helyettesítések többször fordultak elő. Meglátogatta ez évben az intézetet a szakfelügyelőn kívül Neményi Imre min. tanácsos úr is és teljes megelégedését fejezte ki a tapasztalt állapotokon. Az intézet igazgatója: *Karsay Jolán;* a tanári testület tagjai: *Berényi Irén, Damaszlovszky Mihályné, dr. Falussy Béla, Györke Ilona, Hegyesi Jolán, Holzmann Ferenc, Révffy Gizella, Ruppenthal Lajos, Steitz Paulin, özv. Vlaszatyné Kis Mariska, Watzesch Gizella.* Az intézetnek volt 119 rendes, és 23 magántanulója. A 121 növendék közül *katholikus* 83, *gör. kath.* 1, *gör. keleti* 1, *ág. ev.* 14, *református* 13, *unitárius* 1, *izraelita* 6 volt. *Képesítőt tett* ez évben 30 rendes és három magántanuló.

4. A Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanénék vezetése alatt álló kiskúnfélegyházi Constantinum leánynevelőintézet beszámol értesítőjében a vezetése alatt álló iskolákról. Van elemi, polgári iskolája és tanítónőképző-intézete. A képzőintézetnek még csak három osztálya van eddig 31+26+15 növendékkel, akik közül *róm. kath.* 30, *gör. kath.* 1, *ág. ev.* 2, *ev. rcf.* 1 és *izr.* 2. Az iskola tantestületének tagjai: igazgató főt. *Toldy J.* apátplébános, *Bérczi M. Celesztina, Csizmadia Gyula, Marczekovich M. Leticia, Mészáros M. Anasztázia, Péter M. Lujza, Tumbász M. Filuména.* Az intézetnek

gazdagon felszerelt szertára és könyvtára van a város nagylelkűségéből.

5. A nagyváradi orsolya-szüzek vezetése alatt álló tanítónőképző értesítőjét Heilinger József ideiglenes igazgató szerkesztette. A tanítónőképzőnek volt (43+34+38+30) 145 növendéke; ezek közül *rom. kath.* 124, *gör. kath.* 10, *ev. ref.* 6, *ág. ev.* 4, *izr.* 1. Képesítőt tett 29 növendék. *Makucz Ernő*, aki 17 esztendőn át volt a tanítónőképző igazgatója, március 7-én, hosszú betegség után meghalt; az igazgatói teendők végzésével *Heilinger Józsefet* bízták meg. A tantestület tagjai voltak: *Rigli M. Ladisla, Sztarill M. Szerafina, Fritsch M. Leontin, Jerzsák M. Celesztin, S. Konc M. Antonia, Gálbory Olga, Krüger Eugenia, Popp Stefánia, Fogolyán Mária, Páll Gabriella, Kürthy István.*

6. A kőszegi Szt. Domonkos-rendi apácák vezetése alatt álló róm. kath. elemi és polgári tanítónőképző-intézet értesítője. Az elemi tanítónőképző tanári testülete: *Kincs István* igazgató, *Kollmann M. Benedicta, Szabó M. Alberta, Rácz M. Jolánda, Szeibert M. Margit, Ferenc M. Dominika, Turdy M. Vincencia, Desits M. Evangelista, Kauzer M. Immaculata, Seidl M. Bertranda, Molnár M. Hildegárd.* Az intézetnek (35+35+24+23) 117 növendéke volt. Képesítőt tett 20 növendék. A polg. isk. tanítónőképző tanári testülete *Kollmann M. Benedicta, Szabó M. Alberta, Rácz M. Jolánda, Szeibert M. Margit, Ferenc M. Dominica.* A polgári tanítónőképző A. csoportjának (6+5+3) 14, B. csoportjának (8+4+2) 14 növendéke volt. Alapvizsgát tett 7, képesítőt tett 6 jelölt.

7. Az eperjesi magy. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítőjét az intézet igazgatója, *Dúzs Mária* szerkesztette. A tanári testületben változás ez évben nem fordult elő. A testület tagjai voltak: *Feketéné Hoffbauer Izabella, Ludmann Paula, Legányi Ilona, Mangésius Mária, Moyzes Miklós, Slajchó Mihály, Udvarhelyi Etelka, Vörössné Tomeskó Stefánia.* Az intézetnek (29+29+30+30) 118 rendes és 31 magántanulója volt; ezek közül *róm. kath.* 62, *gör. kath.* 7, *reform.* 27, *ág. ev.* 19, *izr.* 3. Képesítőre jelentkezett 28 rendes és 10 magántanuló. Oklevelét megszerezte 25 rendes és 4 magántanuló.

8. A Szt. Ferenc-rendi növérek nagyszebeni tan- és nevelőintézetének értesítője, közli a tanítónőképző adatait is. Az intézetnek (38+31+34+24) 127 rendes és 16 magántanuló. A növendékek közül *róm. kath.* 94, *gör. kath.* 7, *gör. kel.* 5, *ev. ref.* 15, *ág. ev.* 5, *unit.* 4, *izr.* 2. *Képesítőt* tett 24 növendék. A tanári testület tagjai: *Mayer M. Petronella* főnöknő, *dr. Bilinszky Lajos* igazgató, *Badilla János, Bartha M. Helládia, Brósz Ilona, Bucsek Margit, Hanecker M. Emerika, Liebl M. Milburga, Mayer M. Emelia, Notál M. Menodóra, Phleps Berta, Schmelzer M. Mederika.*

9. A dunántúli ref. egyházkerület pápai leánynevelőintézetének értesítője, közli az ugyanitt működő tanítónőképzőnek adatait. A képezdének még csak három osztálya áll fenn. Tantestületi tagok: *dr. Kőrös Endre* igazgató, *Gáty Zoltán, Göbel Ilona, Kis József, Kuttassy Mária, Lux Lajos, Máchik Ida, Nagy Izabella, Tuba Erzsébet, Vozáry Erzsébet, Zadák Etelka.* Az intézetnek (31+21+38) 90 növendéke volt. Ez évben még csak osztályképesítőt tarthattak, mert a

4. osztályt még csak jövőre fogják felállítani. A 90 növendék közül *református* 49, *ág. ev.* 8, *rom. kath.* 7, *unit.* 1, *izr.* 25.

10. A Pauli Szt. Vincéről nevezett Irgalmas nénék pápai tanítónőképző-intézet tanári testületének a tagjai voltak: Ft. *Újváry Endre* dr. igazgató, *Strobelberger Gizella*, főnöknő, *Tolonits Alfréda*, *Korányi Gizella*, *Büchler Charitas*, *Hiller Annunciata*, *Lakos Szerafina*, *Tullner Speciosa*, *Horváth Mária*, *Mudra Olga*, dr. *Domonkos Géza*. Az intézetnek (25+19+31+37) összesen 112 növendéke volt. Képesítőt tett 37 növendék. Az értesítő közli az intézet helyiségének néhány képét.

11. A Miasszonyunkról nevezett női rend pécsi nevelő- és tanintézetének értesítője, beszámol az iskola tanítónőképzőjéről is. A tanítás a miniszteri, illetve püspöki tanterv alapján kidolgozott részletes tervek szerint történt. A tanítónőképző-intézet tanári testületének tagjai: *Bahula József* dr. igazg., *Gritzmann M. Fortéria*, *Kiss Lajos*, *Máhl M. Auguszta*, *Máhl M. Hildegard*, *Mayer M. Ignácia*, *Szabó M. Xaveria*, *Tabelly M. Scolasztika*, *Vörös M. Emerica*, *Vörös M. Valéria*, *Weber M. Aquinata*, *Weisz M. Antónia*. A tanítónőképzőnek (23+23+22+25) 93 növendéke volt; *képesítőt* tett 25 növendék. A 93 növendék közül *róm. kath.* 84, *ev. ref.* 4, *ág. ev.* 1, *izr.* 4.

12. A sepsziszentgyörgyi m. kir. állami tanítónőképző-intézettel ez évben már bővebben is foglalkoztunk, az intézet gyönyörű új épületének megnyitása alkalmából. Az idei értesítő hálás kegyelettel emlékszik meg a képzők elhunyt szakfelügyelője, Sebestyén Gyula haláláról; közli a fák és madarak napja ünnepének leírását. Igazgató: *Pálmai Lenke*; a tanári testület tagjai: *Benedek Irén*, *Borszéky Ákosné*, *Fábián Szilárdka*, *Gál Ilonka*, *Hatvani Lajos*, *Kardhordó László*, *Révész Gyöngyi*, *Sághy Tamás*, *Falta Margit*, *Ignácz Ilona*. Az intézetnek volt (30+30+29+28) 117 rendes és 5 magántanulója. *Képesítőt* tett: 25 növendék, s a tanítónői oklevelet 21 növendék kapta meg. *Vallás szerint* a következőképen oszlottak meg: *róm. kath.* 46, *gör. kath.* 1, *gör. keleti* 1, *református* 50, *ág. ev.* 13, *unitárius* 4, *izr.* 2. Az intézetben tanítói továbbképző tanfolyam tartatott ez évben, július 3-tól 23-ig, melyen 25 államsegélyes és 12 saját költséges tanítónő vett részt. A tanfolyamon az intézeti tanárok tartottak előadásokat.

13. A szabadkai m. kir. állami tanítónőképző-intézet igazgatója: *Barkáts Mária*, a tantestület tagjai: *Csink Ilona*, *Imets Irén*, *Kántorné Fekete Mária*, *Kollerné Wolszky Emília*, *Mezneritsné Kiss Ilona*, dr. *Novák József*, *Patyi István*, *Patyiné Láng Mária*, *Pókász Imre*, *Szvircsevics Bogdán*, *Virágh Mária*, *Danderer Mária*. Az intézetnek volt (29+25+29+29) 112 növendéke, magántanulója pedig 29. A 112 rendes növendék közül *róm. kath.* 71, *gör. kath.* 3, *gör. kel.* 7, *ev. ref.* 21, *ág. ev.* 8, *izr.* 1, *unit.* 1. *Anyanyelv szerint* magyar 93, szerb 7, román 3, olasz 5, bunyevácz 1, német 1, orosz 1. Az intézet gyakorló iskolájának 53 növendéke volt. A tanári testületben csak annyiban volt változás, hogy *Venczell Adrienne* nevelőnő megvált állásától, s helyét *Danderer Mária* okl. polg. isk. tanítónő foglalta el.

14. A szatmárnémeti ref. tanítónőképző-intézet VIII. évi értesítője. A tanítónőképző igazgatója *Poszvék Irén*; a tanári testület

tagjai: *Atzél Ilona, Bánhidy Antalné, Tiefenthaler Etel, Váczy Ferenc, Csajkosné Pongrácz Róza, Bakcsyné Korbuly Irén. Hatvany Béla,* özv. *Jónás Béláné Baranyai Ilona, Majthényi András, Pilhoffer Ida, Ritoók Piroska, Szathmáry Ákos.* A tanítónőképzőnek (34+37+38+36) 145 növendéke volt; ebből *református* 100, *ág. ev.* 11, *róm. kath.* 16, *gör. kath.* 10, *izr.* 10. Képesítőt tett 34 növendék.

15. A Miasszonyunkról nevezett szegény iskola-nővérek vezetése alatt álló szegedi róm. kath. tanítónőképző-intézet tantestületének tagjai: *Gallar Kristóf* igazgató, *Pörzsölt Géza, Bezdán János, Naszády József, Ulrich Mária Paulina, Berényi M. Evariszta, Prisztер M. Krizosztoma, Pápay Mária Viola, Bonn M. Olivia, Váczi M. Genovéva, Orsós M. Konráda, Ravelhofer M. Eleonora, Wagner M. Judith, Kotsis Ilona.* Az intézetnek volt (30+20+28+32) 110 növendéke. Ebből *róm. kath.* 89. *gör. kel.* 4, *gör. kath.* 2, *ev. ref.* 1, *ág. ev.* 1, *izr.* 5. *Képesítőt* tett 30 növendék.

16. Az ungvári görög katholikus tanítónőképző értesítője. A képzőnek ez évben csak első és harmadik osztálya volt, még pedig mindenik 30+30 növendékkel. A tanítónőképző tanári testületének tagjai: *Melles Gyula* igazgató, *Burdáts Irén, Karczus Endre, Melles Géza,* dr. *Oszvaldné Guthy Irén, Révész József, Robizek Mátyás, Sima Gizella, Thern Auguszta, Vaszócsik Emma, Volosin Olga.* A növendékek közöl *gör. kath.* 45, *róm. kath.* 11, *reform.* 2, *ág. ev.* 1, *izr.* 1.

17. A veszprémi angolkisasszonyok Sancta Mária-intézetének értesítője. Közli az ugyanott létesített elemi tanítónőképző adatait. Igazgató: *Engelhardt Ferenc, Gróff József, Blázy Imre, Mater Ghimessy Mária, Mater Schandl M. Rozina, Soror Takács M. Olga, Mater Wienbery M. Olga, Mater Zemplényi M. Irén.* A tanítónőképzőnek volt (30+18+28) 76 növendéke. Képesítőt még nem tettek növendékek, mert a negyedik osztályt csak jövő esztendőben fogják felállítani.

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Lázárné Kasztner Janka kitüntetése. Lapunk zártakor vettük az örömhírt, hogy Ő Felsége a király Lázárné Kasztner Jankát, az *Erzsébet-Nőiskola* nyugalomba vonult igazgatóját, az Erzsébet-rend középkeresztjével tüntette ki. A *dolgozó* asszonyok között Lázárné Kasztner Janka az első, kit az Erzsébet-renddel való kitüntetés dicsősége ér, s a dolgozó asszonyok is egyetértenek abban, hogy e dicsőség méltóbbat nem érhetett volna Lázárné Kasztner Jankánál, mert ő a dolgozó asszonyok között is mindig első volt a szeretettel, lélekkel végzett, gondos, pontos, emberileg tökéletes munkában. Az állami polgári iskolai tanítónőképezde új korszakát erős kézzel és sok munkával ő alapozta meg, ezt a régi «Zirzen-intézet»-et mostani fényes palotájába ő telepítette át s ő avatta fel «Erzsébet-Nőiskolá»-vá. Közel 40 évi igazgatói munkásságában a «mintaszerű» igazgató tulajdonságait kitünő tanítói munkásságával tette még értékesebbé s tanítványai iránt érzett anyai szeretetével tette áldásthozóvá. Az «Erzsébet-Nőiskola» tanári testülete küldöttséggel keresi fel a rendjel átadása alkalmával szeretett volt igazgatóját, hogy örömének és jókívánságainak — melynek országszerte visszhangja kél a nőneveléssel foglalkozók körében — a személyes megjelenés alkalmával közvetlenebb, melegebb kifejezést adjon. Az Erzsébet-Nőiskola üdvözletéhez szívből csatolja a «Nemzeti Nőnevelés» szerkesztősége is a maga üdvözletét és jókivánatait.

*

Lázárné Kasztner Janka nyugalomba vonulása. Szinte hihetetlennek tünik fel mindannyiunk előtt, kik Lázárné Kasztner Jankát ismertük, hogy az igazgatói pálcát letette kezéből. Munkaerejét és munkabírását mindig csodáltuk, tudtuk róla, hogy munkaerejénél csak munkakedve nagyobb. Hogy valamikor még ő is elfáradhat és nyugalom után vágyódhatik: azt el sem tudtuk képzelni. Pedig ő maga már mintegy másfél éve hangoztatta, hogy szeretne nyugalomba vonulni, de rajta kívül ezt az óhajtást senki sem vette komolyan. Tudta mindenki, hogy szeretettel csügg intézetén, az Erzsébet Nőiskolán, melyet Zirzen Janka hagyott örökbe rá, s mely az ő másfél évtizedes igazgatása alatt minden tekintetben megerősödött, kifejlődött gyönyörű palotában helyezkedett el és mintaszerű rendjével a külföldi látogatók előtt is feltünést keltett, elismerést aratott. A hihetetlennek látszó gondolat azonban mégis ténnyé vált: Lázárné Kasztner Janka való-

ban nyugalomba vonult. Hiába utasította vissza a miniszter egy év előtt a nyugdíjaztatásáért benyujtott kérvényét, hiába marasztották, kérlelték az intézet tanárai: ez évben ismét benyujtotta elbocsátását kérő folyamodványát és sürgetve kérte annak elintézését. Ismételt kérése a tanév befejeztével meghallgatásra talált s Lázárné Kasztner Janka megvált az Erzsébet Nőiskolától, végleg visszavonult közéleti szereplésétől. Csendben, szinte lopva távozott, nem akarta a búcsúzás fájdalmával nehezebbé tenni az elválást. Igy történt, hogy az Erzsébet-Nőiskola csak levélben búcsúzhatott el tőle. Megható, kedves leveleket írtak neki az intézet kicsiny és nagy növendékei, biztosítva a kedves «Janka nénit» távozásán érzett őszinte bánatukról, hálás szeretetükről és hűséges ragaszkodásukról. Irásban búcsúzott el tőle az intézet tanári testülete is, szeptember 3-iki üléséből, a következő levelet intézve hozzá:

«Nagyságos asszonyunk! Szeretett Janka nénink! Az új iskolai évet megnyitó első összejövetelünk első gondolata volt, hogy lelkünk egész melegével forduljunk ahhoz, aki nemcsak hivatal, hanem szív szerint is fejünk, vezetőnk volt másfél évtizednél hosszabb időn keresztül. Hiszen ha körülnézünk iskolánk mai pompás otthonában, minden hely, minden szög a falon arról beszél, aki intézetünket, mint szent örökséget átvette nagy alapítójától s nemcsak megtartotta és megóvta, hanem növelte és továbbfejlesztette, úgy hogy ma hazánk legfelső és legelső nőnevelő intézete. És ha körüljárjuk az országot, mindenütt, ahol a nevelésnek egy-egy oltára áll, azt a szent tüzet az oltár az Erzsébet-Nőiskolából, Janka néni szivéből és kezéből kapta, hogy vigye és terjessze szerte a hazában. Áldásos munkássága gazdag gyümölcsöket termett itt az anyaintézetben és kint az országban s méltó jutalma csak saját lelkének érzete s a nemzet hálája lehet.

Mi azonban, kik tanítványai vagyunk és szerencsések lehettünk, hogy oldalán mint munkatársai dolgozhassunk, minden erőnkkel és tehetségünkkel azon leszünk, hogy munkásságunkkal méltók maradjunk ahhoz, aki erre a munkára tanított bennünket.

Az ég Ura adja áldását, hogy a nyugalom napjait az a boldogság aranyozza be, melyet a híven teljesített kötelességnek és a méltóképen betöltött hivatásnak érzete gerjeszt a szívben. S ha visszatekint eredményekben gazdag, hosszú pályájára, ne lássa rögeit és egyenetlenségeit, hanem csak virágait és gyümölcseit, melyek azokat elborítják; lássa hálás tanítványainak ezreit és hűséges munkatársait, akik szeretettel és lelkesedéssel gondozzák az örökséget, melyet rájuk hagyott.

Isten áldja meg Nagyasszonyunkat, a mi szeretett Janka néninket!»

És meg is áldja a jó Isten Lázárné Kasztner Jankát bizonyosan. Aki, mint ő, közel négy évtizeden át (1874—1911-ig) oly lankadatlan buzgalommal, szeretettel és hozzáértéssel szolgálta a magyar nőnevelés ügyét, mindig exponált állásban, mindig mint tanítónőképzőintézetek vezetője (Győr, Kolozsvár, Budapest) az rászolgált nemzete hálájára, rászolgált az Isten áldására egyaránt. A Nemzeti Nőnevelés azonban még nem búcsúzik tőle. Eddig nagy elfoglaltsága nem engedte, hogy gazdag tapasztalatait írótolla útján kamatoztassa nőnevelésünk javára. Mi hisszük és reméljük, hogy ezentúl folyóiratunk hasábjain találkozunk még vele.

*

Berta Ilona évnyitója az Erzsébet-Nőiskolában. Berta Ilona az *Erzsébet-Nőiskola* új igazgatója, kit folyóiratunk olvasói a *Nemzeti Nőnevelés*ben kifejtett írói munkásságáról is jól ismernek, elfoglalva igazgatói állását, melyre a közoktatási kormány bizalma tanári állásában kifejtett régi érdemeinek jutalmául emelte, szeptember 3-ikára hívta össze az *Erzsébet-Nőiskola* kettős tanári testületét, hogy igazgatói minőségében eddigi munkatársainak bemutatkozzék. Az ülést a szívből jövő üdvözlések lecsillapodásával megnyitván, a következő beszédet intézte a tanári testülethez: «Mélyen tisztelt Tanári Testület! Kedves Barátaim! Mielőtt a mindennapi munkát megkezdenők, azt óhajtottam, hogy mindnyájan együtt legyünk, hogy a Tanári Testületet új minőségemben *együtt* üdvözölhessem.

Üdvözlöm annak minden egyes tagját szivem egész melegével, mély tisztelettel, baráti érzéssel. Arra kérem a jó Istent, áldja és szentelje meg azt a munkát, amelyet közösen, az Ő nevében, a mi édes hazánk javára, ebben a szép intézetben végezünk. Azért is óhajtottam, hogy mindnyájan együtt legyünk, hogy ezzel is kifejezést adjunk annak a gondolatnak, hogy az Erzsébet-Nőiskolának *csak egy testülete van.* E testület a körülményekhez és szükséghez képest — tudjuk — két részben is tanácskozik, de voltaképen elválaszthatatlanul, *szervesen* összetartozik és igazán jó munkát csak úgy végezhet, ha ezt minden tagja melegen, hittel átérzi.

Mélyen tisztelt Tanári Testület! Kedves Barátaim! Sokan az ismerősök, a jó barátok, a távolabb és közelebb állók közül, sokan csodálkoztak és csodálkoznak azon, hogy én ilyen felelősségteljes állásra, ilyen nagy feladat megoldására vállalkozni mertem. Megvallom, mélyen tisztelt Tanári Testület, a csodálkozók között vagyok magam is mindaddig, amíg csupán a magam erőire gondolok. De nekem vannak erősségeim, amelyeket a tőlünk távolabb állók nem tudhatnak, még a jó barátok sem. Két nagy erősségemet ebben a két megszólításban érezem: *Mélyen tisztelt Tanári Testület! Kedves Barátaim!* Ez a mi testületünk különbözik más testülettől, hiszek ebben törhetetlen hittel. Ebben a testületben mindig volt ereje az egyesnek, a tagnak, hogy a maga egyéni érdekeit, kívánságait a köznek, az egésznek alárendelje. Ez a testület nagyon szerette, nagyon szereti ezt az intézetet, büszke reá. Ez magyarázza meg intézetünk fejlődését. Egy hatalmas és összetartó erő élteti és viszi előre! Ez a hitem az én *erősségem,* mely nekem ennek a munkának elvállalását lehetővé tette. Ez az erő fejlesztette ki az Erzsébet-Nőiskolát, amelynek lehet is, van is hibája — megbirálják mások, megbiráljuk mi magunk is — de tagadhatatlan, hogy az Erzsébet-Nőiskola az ország *első nőnevelési intézete!* A testület összetartó ereje emelte fel erre a magaslatra. És amikor a magas kormány az én szerény személyemben a testület egy régi tagját állította intézetünk élére s ezt a díszes állást adta neki, úgy hiszem, mindnyájan érezzük, hogy voltakép *a testület hagyományos szellemét becsülte meg.*

Azok a kedves, szép levelek, melyeket a Tanári Testület csaknem valamennyi tagja kinevezésem alkalmával hozzám intézett, melyekért ez alkalommal is lelkem mélyéből hálás köszönetet mondok, élénk bizonyságai annak, milyen erős a közös, egyetértő munkára való tö-

rekvése ennek a testületnek. Beszélnek ezek a levelek *szép életről*; harmónikus, nyugodt békéről, lélekkel, szellemmel végzett munkáról: beszélnek összhangról és egymás megbecsüléséről; *megszentelt hagyományokról*, amelyeket az idő szentesített s amelyeknek tisztelete jövőt biztosít. Olyan jó mindezt elolvasni és hinni benne.

A másik *erősségem* az a kedves érzés, hogy én így szólíthatom meg önöket: Kedves Barátaim! A legjobb lélekkel elmondhatom, hogy én e testület valamennyi tagjának a szó igaz és nemes értelmében barátja vagyok. Boldogan gondolok arra, hogy ezután bensőbben vehetek részt az önök életében. Megoszthatom, talán megkétszerezhetem az örömet és megoszthatom, talán megfelezhetem a bánatot.

Búcsút is vehetnék e gondolattal, de engedjék meg nekem, hadd nézzek bele egy pillanatra a *múltba*. Itt nevekedtem fel, életem összeforrt az intézet életével. S ha nem is voltam ott az első munkánál, amikor az első magot elvetették, de láttam azt, hogy «*a kisded makk merész sudárba szökkent.*» Épen akkor élveztem gyermekkoromat ebben az intézetben, mikor a Széchenyi korának szelleme újra felébredt ebben az országban. Azok az emberek, Eötvös József báró, Trefort és *Zirzen Janka*, a mi első Janka nénink, hinni és bízni tudtak! A Zirzen-intézet országos hírű volt. A Zirzen-intézetből a másik kedves Janka néni, *Lázárné Kasztner Janka*, felépítette az Erzsébet-Nőiskolát. Megállani nekünk sem szabad, szinte öntudatlanul visz előre a *haladás ösztöne*. A jövő az Isten kezében, bízzuk Ő reá munkánkat. «Ember küzdj és bízva bízzál.» Mi küzdünk és buzgón kérjük, hogy: Isten áldása legyen munkánkon!»

Az új igazgató beszédét a tanári testület szives ovációval köszönte meg, s a tanári testület érzelmeit Tolnai Vilmos fejezte ki a következő beszédével:

«Nagyságos Igazgató Úrnő! Engedje meg, hogy az imént elhangzott, eszmékben és érzelmi mozzanatokban gazdag beszédére társaim nevében egy-két szóval válaszoljak. Midőn a múlt iskolai év vége felé bizonyossá vált, hogy Janka néni elhagyja ezt az intézetet, melyhez áldásos működésének legszebb eredményei és sikerei fűzik, a válás fájdalmához a jövő kétsége járult, kit fog felettes hatóságunk e *nagydiszű*, de egyszersmind *nagyfelelősségű* helyre állítani. Meglesznek-e benne azok a tulajdonságok, az a rátermettség, az az odaadó lelkesedés, amely intézetünk *nagy hagyományainak* megőrzésére s az eddigi alapon való *továbbépítésére* és fejlesztésére elkerülhetetlenül szükségesek.

Nagyságod kinevezésével kétségeink teljesen eloszlottak; mert *múltjában* megtaláljuk a *jövő* biztosítékát. Nagyságod az intézet legbelsőbb tagjai közül való, aki ismeri kialakulását szinte első kezdetétől fogva máig, midőn ez hazánknak legelső női iskolája.

De nemcsak ösmerője, hanem mindenkor munkás tényezője is volt nemcsak az intézet életének, hanem általában a nőnevelés ügyének és nemzeti irodalmunk elméletének; már eddigi működésével is maradandó, mély barázdát szántott a magyar női lélek fejlesztésének mezején. S éppen ezért, midőn ez intézetnek fejévé lett, legelsősorban az *őszinte bizalom* szava az, mellyel üdvözöljük; őszinte bizalom munkatársai részéről, mely elől el kell hallgatniok azoknak a

kétségeknek is, melyeket Nagyságod az imént kifejezett. Reméljük és óhajtjuk, hogy ez a bizalom *kölcsönös* legyen, mert csak így lehet együttműködésünknek az a sikere, melyet hivatásunk tőlünk e helyen megkövetel.

Nagyságod szavai, melyekben kifejtette elveit s az utat, melyet követni akar, megszilárdítják bennünk ezt a bizalmat s még inkább növelik nagyrabecsülésünket, mellyel már eddig is viseltettünk Nagyságod egyéni kiválóságai iránt. S ha a bizalom együttműködésünket megszilárdítja, vegyük hozzá az őszinte barátságot és szeretetet, mely könnyűvé és kedvessé fogja tenni.

Nagyságod kinevezése egyszersmind igen növeli az egész testület önérzetét is, hogy a közoktatásügyi kormány soraink közül választotta vezetőnket s evvel mintegy méltányolta és megjutalmazta munkánkat és törekvéseinket.

Őszinte szívből kívánjuk a Mindenható áldását Nagyságod működésére, adjon erőt és egészséget, hogy szép pályájának ez az új szakasza is sikerekben és eredményekben minél gazdagabb legyen, a magyar nőnevelés javára és nemzetünk dicsőségére. Úgy legyen!»

A kedves évnyitónak folytatása volt szeptember 4-én, mikor a tanári testület és az intézet ifjú leánysereg gyült össze, hogy a tanév nagy feladataihoz az Isten áldását kérje.

Berta Ilona, az új igazgató, ekkor a következő beszéddel fogadta az összesereglett növendékeket:

«Üdvözlöm a mi kedves növendékeinket a magunk, a tanári testület nevében szeretettel, örömmel. Arra kérem a jó Istent, áldja meg kis és nagy leányainknak minden nemes törekvését, minden szép és jó gondolatát, érzését, cselekedetét, munkáját. Érezzék azt kedves leányaink, hogy: «Isten hozta, Isten vezérelte» magukat ide hozzánk, hogy el kellett jönniök, mert szükségük van rá. Érezzék azt, hogy amikor elváltak otthonuktól, ime, megérkeztek haza, hogy amikor elbúcsúztak hazulról, nálunk *otthonra* találnak.

Tegnap történt, hogy mikor egy kedves régi lányunk belépett az intézetbe és én önkénytelenül kitártam feléje a karomat, hogy ő ezt mondta nekem: «Ilona néni én *haza* jöttem, én igazán haza jöttem» és mi mind a ketten éreztük ennek az igazságát. Hogy van az kedves leányaim, hogy nem minden növendékünk érzi egyforma erővel az idetartozást, hogy némelyiknek nem lesz hazája ez a ház, hontalanabbul él e falak között? Hogy van ez? Mert ezt az otthont mindenkinek *magának* kell megszereznie, *megérdemelnie*.

Otthonra talál mindenki az «Erzsébet-Nőiskolá»-ban, aki kötelességét minden irányban hűségesen és pontosan teljesíti. Kissé elvontan hangzik e gondolat, adjunk neki életet a maguk életéből vett képekkel.

Az a kis, az a nagy leány, aki szeretettel, örömmel, lelkesedéssel tanul, a kicsi az ő leckéjét napról-napra, a nagy az ő tanulmányaiba elmélyedve egész szívvel és ha jön az elszámolás ideje, a kis növendék örömmel és jól felel, s a nagy feltárja a szerzett tudást, az a kis és nagy növendék, mondom, egyszerre otthon van *az osztályban*, tanára nagyrabecsüli, tanítványának nevezi, társai tisztelettel néznek rá, a magukénak vallják, hozzátartozik az ő osztályához, otthon van benne.

Nézzünk egy másik képet. Az a növendék, aki az *intézet rendjét, szellemét* teljes lélekkel átérzi és átérti, aki a reggeltől estig való időbeosztáshoz pontosan alkalmazkodik és azt nem kicsinyli, e tekintetben semmit kicsinynek és kevésnek nem tart, *otthon van minálunk.*

Nem akarom részletezni a reggeli pontos felkelés és az esteli pontos lefekvés nagy fontosságát, sem az étkezéseknél való pontos megjelenést, az egyenruhakérdést stb. stb. hiszen ezekről részletesen beszélnek házszabályaink, csak azt mondom, hogy a házszabályoknak *tartalmat és lelket* csak a maguk kötelességtudása és rendszeretete adhat és hogy mi, előljáróik, tisztelettel és szeretettel nézzük azt a gyermeket, azt a nagy leányt, aki féltékenyen őrködik az *intézet éltető rendje* fölött és azt a maga részéről ellentmondó magaviselettel világért meg nem sértené. Isten hozta ide az ilyen növendéket, *otthon van ő minálunk.*

És most a harmadik kép, amelyet legelőször kellett volna idevetítenem. Az a kedves, fiatal leány, akinek a szemében csillog a vágy, hogy szeretetével, szivével szolgálhassa az ő társait, előljáróit, aki kész szolgálatú, figyelmes, ötletes és finomérzésű, kedves és előzékeny, otthon van ő minálunk, átöleljük *családi érzéssel s a magunkénak valljuk.*

Kedves növendékek, azt az otthont, amelytől elbúcsúztak, azt a meleg, szerető fészket készen kapták, nem kellett fáradniok érte, boldogok a szülők, ha felajánlhatják. Ezt az új otthont maguknak kell megszerezni, *megérdemelni,* erkölcsi munkával, küzdelemmel meghódítani. Ez az «Erzsébet-Nőiskolá»-nak nagy *nevelő ereje,* mert aki itt eléri ezt a célt, hisszük arról bizó, vágyó hittel, hogy majdan hasznos tagja lesz a társadalmi munkának s a szó nemes értelmében, munkás leánya édes hazánknak és hű gyermeke a jó Istennek.

A mi otthonunkat, mint Zirzen-intézetet *Zirzen Janka* alapította, az első Janka néni, a nagy mester. A második kiépítette Erzsébet-Nőiskolává. Nehezen vált meg tőle az elmúlt hetekben a mi kedves Janka nénink, mert neki a hűséges kötelességteljesítés szent jogán igazán *otthona* volt ez az intézet. Küldjük neki most, első összejövetelünkkor lélekben az első szerető üdvözletet, aztán később kössék levélcsokorba valamennyien kicsik és nagyok szívük érzelmeit s küldjék el neki. Jól fog esni, mert *hazulról* jön.

Ebben a szellemben üdvözlöm önöket újra s a jó Isten áldását kérem a mi közös, szép, nagy munkánkra és az 1911/12. iskolai évet megnyitom.»

*

A «Magyar Nőegyesületek Szövetsége» közgyűlését ez évben Brassóban július 1-én tartotta meg. A brassói nőegyesületek meghívására már 1910-ben határozta el a Szövetség, hogy közgyűlését Brassóban tartja meg, az akkor fenyegető koleraveszedelem miatt azonban akkor júniusról elhalasztotta közgyűlését és azt Budagesten november havában tartotta meg. Megírtuk már akkor, hogy a magyar asszonyokhoz nem méltó részvétlenség mellett folyt le a közgyűlés. Pedig a nőket érdeklő kérdéseket tárgyaltak igen jó előadók. A brassói közgyűlésen már sokan voltak *brassóiak,* kik szíves vendégszeretettel fogadták a Szövetségnek a központból leutazott tagjait,

Nem voltak sokan. Brassói tudósítónk Rosenberg Augusztát (alelnök), Herich Károlynét (tanácstag), Markos Györgynét (jegyző) és Pogány Paulát (a Feministák E. és a Nőtisztviselők E. kiküldöttje) említi. Hol maradtak a többi egyesületek (83 egyesület tartozik a Szövetség kötelékébe) küldöttei és a központban szerepet vivő nők nagy tábora. Semmi sem mutatja jobban, mint ez az M. M. Sz. közgyülései iránt tanusított részvétlenég, hogy nálunk még nem fejlődött ki eléggé a nők között a szolidaritás érzése. Jótékonyság gyakorlására részvétérzésük képesíti őket, de saját nemük érdekeinek elősegítésére semmi áldozatot hozni sem hajlandók. Tisztelettel kell a brassói ülésen megjelent négy budapesti úrnőre tekintenünk, ők azon kevesek közül valók, akik nem sajnálnak a nők közös érdekeiért áldozatot hozni, nem sajnálnak fáradságot, időt, költséget áldozni. Dicséret illeti a brassói hölgyeket is, akik a Szövetség közgyűlését osztatlan figyelemmel kisérték. A Szövetség vidéki közgyűléseinek legfőbb hasznát különben is abban találjuk, hogy a vidéki asszonyok lelkében érdeket ébreszt a Szövetség munkássága iránt. Ezt a célt Brassóban a legteljesebb mértékben elérte a közgyűlés. A közgyűlés előterjesztéseit a következő sorrendben tárgyalták le: *A pálinkamérések vasárnapi munkaszünete* (A tanács előterjesztése). Előadta *Rosenberg Auguszta*. *A hazai gyárak közös védőjegye* tárgyában a Magyar Védőegyesület előterjesztését előadta *Markos Györgyné*. A kereskedelmi felügyelet tárgyában a N. O. E. előterjesztését *Pogány Paula* adta elő. *Az egységes középfokú leányoktatás* tárgyában a Tanács előterjesztését előadta *Rosenberg Auguszta*. Az üzleti záróra és a vevőközönség szervezése tárgyában ismét a Nőtisztviselők Országos Egyesülete tett előterjesztést, melyet szintén *Pogány Paula* adott elő. A tanács ezenkívül előterjesztést tett még a tuberkulózis elleni küzdelem és a Szövetséget alkotó egyesületek egymással való közvetlen érintkezése tárgyában. Az előadó ezen előterjesztéseknél is *Rosenberg Auguszta* volt; ő tartott a *nőkérdésről* is előadást június 30-án, vezette a közgyűlést páratlan energiával. Önkénytelenül felmerül a szemlélő lelkében a kérdés: ha levonjuk *Rosenberg Auguszta* munkáját a *Szövetség* munkájából, mi marad a többi egyesületek javára?

*

A női választójogi kongresszust ez évben *Stockholmban*, a kongresszusok városában tartották meg június hóban, hol azóta szeptember első felében a *Nők Internationalis Szövetségének* kongresszusa is lezajlott. A napilapok tele voltak e kongresszusok fényes sikerének, népességének, lelkes és magas színvonalon álló tárgyalásainak dicséretével. A választójogi kongresszuson az elnöki megnyitó osztatlan tetszést és lelkesedést keltett. Mrs Carrie Chapman Catt nemcsak mint szónok aratott fényes sikert megnyitó beszédével, hanem mint a női választójog harcosa is. Tartalmas, tanulságokban gazdag, a női választójog jelen állását teljesen megvilágító beszéde a mozgalomtól távolállókban is oly érdeklődést kelthet, hogy folyóiratunk legközelebbi számában egész terjedelmében közölni szándékozunk. A kongresszus tárgyalásait különben e szép beszédtől eltekintve is oly általános érdeklődés kísérte, mely fölöttébb bátorítólag hatott

a választójogi mozgalom harcosaira, kik 1913-ban Budapesten tartják meg kongresszusukat. Nálunk még sokan mosolyogva néznek e harcosokra, pedig minden nő hálát érezhet irántuk, mert értük és helyettük küzdenek; lelkesedésük tüzétől hevítve oly óriási munkát végeznek, mely nem volna kicsinylendő akkor sem, ha abban minden nő segítségükre volna. Akit a tárgyalások, melyekről különben a napilapok híven beszámoltak, meg nem győztek arról, hogy a választójogi küzdelem minden nő és minden *nemzet* érdekében folyik, az olvassa el Langerlöf Zelmának, a híres regényírónőnek a kongresszuson tartott beszédét. Sajnos, ezúttal nincs terünk az egész beszéd közlésére, de zárószavait, melyben az egész beszéd szelleme tükröződik, ideiktatjuk: «*A kis remekművet* — így szólt a nagy írónő — *az otthont mi alkottuk meg a férfi segítségével. A nagy remekművet, a jó államot a férfi fogja megalkotni, ha komolyan segítségül veszi maga mellé a nőt.*»

*

A XIII. nemzetközi alkoholizmus elleni kongresszus Scheveningenben folyt le szeptember 12-én és következő napjain.

A hatóságok és a kormány kellő súllyal értékelték a kongresszus fontosságát, mert nagy anyagi és erkölcsi támogatásban részesítették. A kongresszust *Heemskerk* belügyminiszter nyitotta meg, majd a legutóbb Londonban megtartott kongresszus elnöke *Dean of Hereford* vázolta a kongresszus fontosságát. Az elnöki megnyitó után az egyes kormányok képviselői üdvözölték a kongresszust. Hivatalosan képviselteti magát: Németország, Anglia, Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Görögország, Svájc, Portugália, Szerbia, az Északamerikai Egyesült-Államok, Uruguay, Hollandia, Norvégia, Románia, Svédország. Magyarország nevében *Dóczi* Imre dr., az Országos Alkhool-Bizottság előadója üdvözölte a kongresszust.

Az ünnepi megnyitás után a kongresszus megalakult. Elnök A. S. Talma németalföldi földmívelésügyi miniszter lett. Alelnökök a kormányképviselők lettek. A kongresszus tagjainak száma meghaladja az ezerötszázat, különösen sok az angol és az amerikai. A pápa is küldött a kongresszusra képviselőt, a papság — úgy a protestáns, mint a római katolikus — szokatlan nagy számmal vett részt a kongresszuson.

A tárgyalások első napján az alkoholisták kezelésének kérdése került megvitatásra. Stein dr. (Budapest) az alkoholisták pszichológiai, Seyfferth dr. és Feldmann dr. a gyógyintézeti kezelésről tartottak előadást. Joseph (Genf) és Lohmann kisasszony arról beszélt, hogy az alkoholistákat otthonukban kell felkeresni és patronázs-egyesületek segélyével menteni meg őket. Boumann dr. (Amsterdam) és Schellmann dr. (Düsseldorf) pedig az alkoholista gondozó intézetek (dispensaire) előnyeiről számoltak be. A kongresszus napirendjén szerepelt még az alkoholtörvényhozás ismertetése, az alkohol degeneráló hatására vonatkozó újabb tudományos kutatások eredményeinek bemutatása, a kormányoknak az alkoholellenes küzdelemben való részvétele, az alkoholnak a gyarmatokban való szerepe, az alkoholellenes mozgalom szervezésének kérdése, alkoholizmus és kriminali-

tás. Sajnos, hazánkban, egy kisszámú antialkoholista apostollal e mozgalomban a közönyösek és kicsinylők nagy tömege áll szemben. Pedig a pálinkafogyasztás s általában a szeszes italok élvezete nálunk is nemzeti veszedelem. A magyar asszonyok erélyesebben vehetnék fel a harcot e veszedelemmel; hisz itt nem áldozatokról, megtakarításokról lehet szó, ha a szeszesitalok élvezetére nem nyujtanak alkalmat a családban. Igaz, hogy ez magában nem elég, de valami; s az öntudatra ébredésre az első lépés.

*

A békemozgalom két bosztoni apostola *Mr Mead* és *Mrs Mead* tartottak fényes érdeklödő közönség jelenlétében szeptember 12-én a Nemzeti Múzeum dísztermében előadást. A scheveningeni kongresszusról a M. N. Sz. az interparlamentáris Unio magyar csoportjának és az Országos Békeegyesületnek meghívására jöttek Budapestre. A meghívó testületek nevében Apponyi Albert gróf üdvözölte a vendégeket. Mr Mead, a bosztoni békeszövetség elnöke, beszédében részletesen foglalkozott a békemozgalmakkal és annak a tapasztalatának adott kifejezést, hogy a békét minden nép kívánja, érdekében tehát minden népnek szervezkednie kell. Első feltétel, hogy a népek megismerjék egymást, ezért az idegen nemzetek között az utazást, a tanulók, tanárok kicserélését ajánlja.

A nagy tapssal fogadott beszéd után Mrs Mead tartott hosszabb előadást az amerikai feminizmus törekvéseiről, mozgalmairól és eredményeiről. Részletesen ismertette azt a helyzetet, amit az amerikai nő a társadalomban elfoglal. Előadásának legkiemelkedőbb mozzanata nemzetközi iskolák szervezésének gondolata volt, amelynek támogatását tetszéssel fogadott lelkesítő szavakban ajánlotta figyelmébe különösen a budapesti hölgyközönségnek.

Az érdekes vendégek ez alkalommal meglátogatták az *Erzsébet Nőiskolát* is, hol Berta Ilona kalauzolta őket három órán át, ismertetve az intézet szervezetét, berendezését, munkásságát. Az amerikaiakat nagyon meglepte a kiváló intézet, melyet a legjelesebb amerikai leányiskolákkal állítottak párhuzamba, s elhalmoztak dicséretükkel.

*

Özvegyek iskolája. Nem nálunk szándékoznak ilyen iskolát létesíteni. Nem. Egy távol keleti országnak, Bathumnak fejedelemasszonya fog ilyen intézetet nyitni. Az angol koronázásról visszatérőben Budapesten pihent meg családjával a fejedelemnő s a nála tisztelgő Zipernovsky Károlynénak és Balogh Vilma hirlapirónőnek mondotta el erre vonatkozó terveit. Előkelő családok leányai számára már alapított iskolát. Most, ha hazatér, megnyitja a cselédek, a háziasszonyok és az *özvegyek* iskoláját, hol a szegény özvegyasszonyok olyan munkát tanulnak, mely eltartásukat biztosítja. Az özvegyek sorsán enyhíteni nálunk inkább könyöradományokkal szoktak; különben vergődjék a szegény özvegy ahogy tud. Munkára tanítani és munkaalkalomhoz juttatni őket olyan gondolat, melyet európai vezéregyéniségek is eltanulhatnának a keleti uralkodó asszonytól.

*

A Mária Dorothea Egyesület szeptember havi igazgatósági ülésén a Tanítónők Otthona kibővítésének tervével foglalkoztak. Örömmel vették tudomásul, hogy gr. Károlyi Lászlóné 200 koronával alapító tag lett, s köszönettel fogadták néhai Kassevichné 800 koronás és néhai Sebestyén Gyula 100 koronás alapítványi tagsági díjának befizetését.

*

Pekár Károly. Az a veszteség, mely Pekár Károly halálával a magyar tudományt érte, a nőnevelésügy vesztesége is, mert két esztendeig az Erzsébet-Nőiskola óraadó tanára is volt s már arról volt szó, hogy végleg a polgári tanítónőképző-intézet testületének tagja legyen, mikor az alattomos betegség megtámadta, melytől négy évi súlyos szenvedés után ez év Szent István napján váltotta meg a halál. Pekár igen sokoldalú munkásságának gerince az esztétika volt, melyet mint természeténél fogva művészi lélek s nagy képzettségénél fogva szigorúan tudományos fő, nagy sikerrel művelt. Ő az esztétikában nem látott spekulatív tudományt, amelyben finom elméletekkel, elmés dedukciókkal lehet dolgozni, ő az esztétikát induktív, szinte exakt módon művelte és Fechner, Comte, Darwin, Spencer, Wundt munkásságából kiindúlva alkotja meg élete főművét, a «Positiv Aesthetikát», melynek már nevében is benne van egész iránya. Egyik művében azt mondja, hogy: «az eszthetika alkalmazott psychologia», munkáiból ezt a meghatározást még ki lehet bővíteni, ő maga is így határozta meg egy beszélgetésünk alkalmával: «az esztétika a szépnek physikája, physiologiája, psychologiája és historiája». Ennek szolgálatában írta meg utolsó nagy könyvét: «A magyar nemzeti szépről, a magyar genius æsthetikája» (1906), amelyben a szigorú tudós, a finom műértő s a lelkes hazafi egyesülnek egy szép mű megalkotására. Olyan könyv ez, melyet ott szeretnék látni nemcsak minden művelt embernek asztalán, hanem minden tanítónak kézikönyvei közt is. Roppant nagy olvasottsága, nyelvekben való jártassága, sokoldalú érdeklődése és óriás munkabírása nagy irodalmi munkásságot is eredményezett. Költeményeivel a szépirodalmi és napi lapokat kereste fel, többször szerepelt szépirodalmi társulataink felolvasó ülésein is; tudományos cikkei a szaklapokban láttak napvilágot, a Nemzeti Nőnevelésnek pedig haláláig hű munkatársa volt. Érdemét fenntartja a tudomány, emlékét pedig hűen őrzi a barátság. *T. V.*

*

Benedek Emma, a csurgói közs. polgári leányiskola igazgatónője húnyt el ez év július 12-én, hosszas szenvedés után, élte 26-ik évében. A szép tehetséggel és nemes törekvésekkel megáldott fiatal tanítónő testvéri szeretetének az áldozata. Két év előtt fiatalon elhúnyt testvérét, Benedek Erzsit, a szatmári ref. tanítónőképző tanítónőjét ápolta szerető gonddal az iskolai szünetben, s ettől kezdve a tüdővész csirái benne is elkezdték pusztító munkájukat. E borzasztó betegség mindenki őszinte fájdalmára gyors egymásutánban a nevelői munkának két értékes fiatal munkását pusztította el, kiktől volt tanáraik, előljáróik sok nemes munkát vártak. Áldott legyen emlékezetük!

IRODALOM.

A PRIMITIV EMBER HAJDAN ÉS MOST. Irta *G. F. Scott Elliot.* Angolból fordította *Schöpflin Aladár.* Budapest, Franklin-Társulat. 1911. 392 lap. Ára kötve 8 korona.

A Franklin-Társulat «Ismeretterjesztő Könyvtárá»-ban egy fölöttébb becses angol munka jelent meg mostanában, mely méltó mindenki érdeklődésére. Régóta nem került lebilincselőbb olvasmány kezünkbe, mely teljesen tudományos ugyan, de minden tudákosságtól mentes, mely élvezetessé tudja tenni a tanulást és tanulságossá az élvezetet. Scott Elliot könyve az ember fejlődésének történetére tanítja meg az olvasót. A mai még mindig fejletlen, műveletlen népek életének és kezdetleges gazdasági viszonyainak megkapó szines és bájos leirásával mutat rá az európai népfajok 70.000 esztendős múltjára, akkori küzdelmes életmódjára, kezdetleges kulturájára. Leirását 45 képpel teszi még szemléletesebbé, mely képek között több olyat találunk, melyet a kezdetleges műveltségű népek valamely művésze rajzolt. A «gyermekrajzok» és «katonarajzok» jutnak eszünkbe, melyeket a «gyermektanulmány» magyarországi apostola, Nagy László gyüjtöget igazi apostoli buzgósággal. Scott Elliot könyve 25 fejezetben ismerteti az emberi kultúra fejlődését. A I. fejezetben párhuzamot von *az állat és az ember* között. A II.-ban megmutatja, hogy *osztrigák és kagylók* voltak az első, a vademberek tápláléka még az európai őslakóknál is. A III. fejezetben az *első halászok*, a IV.-ben a *vadászó népek* életmódját mutatja be ma is élő halászó és vadászó népek leirásával. Az V. fejezet *az európai barlanglakók*, a VI. a *társas vadászok*, a VII. a *koborló pásztorok* leirásán tünteti fel a fejlődés későbbi fokozatait. A VIII. fejezetben a *kertészkedés kezdetét*, a IX.-ben a *tűz* használatának elterjedését és jelentőségét, a X.-ben a vad népek *eledel* gyanánt használt anyagait és étkezésük módját irja le, hogy őseink életmódját ezen tegye szemléletessé. Minket asszonyokat különösen a *főzés módszerei* érdekelhetnek e kezdetleges népeknél, az edénynélküli főzés és az edény feltalálása. De még jobban leköti érdeklődésünket a XI-ik, *a gyermekekről* szóló fejezet, mely az antropologia fontos kérdéseinek tekinti, hogy mikor kezd a kis baba gyügyögni, beszélni, mászkálni és járni, mosolyogni és megfigyelni. A XII. fejezet *íj, fúvócső* és *bumerang* keletkezésével, a XIII. a *háborúval*, a XIV. fejezet a *zene és tánc* fejlődésével foglalkozik. A XV. fejezet a *divat* zsarnokságáról, fejlapítás, tetoválás, a fogak eltorzításáról, a

ruházat fejlődéséről, a XVI. fejezet a *kunyhók és sátrak* bemutatásával, az emberi lakások történetéről szól. A többi fejezetek sorban: a víz veszedelmei; a nyelv; a házasság; halotti szertartások; idegenek és kannibálok; vallásos hit; babonák; mesék és mondák, és az utolsó *az ember vándorútja*. Egyik fejezet élvezetesebb és tanulságosabb a másiknál s jóleső megnyugvással olvassuk, mikor az *Embert* végigkísértük küzdelmes pályáján, hogy «még nem hagyta abba az emelkedést; a szeretet, becsületesség és önzetlen odaadás ama jellemvonásai, melyeknek nyomait meg lehet látni a legalacsonyabbrendő vadnépeknél is, még mindig mozgató hatalmak, melyek ellenállhatatlanul vonzzák az embert előre.» Örömmel olvassuk, hogy az «emberiség története nem ad okot a pesszimizmusra,» mint ahogy örömmel olvastuk a könyvet eleitől végig. Ezért ajánljuk is minden művelt ember figyelmébe s ajánljuk a tanári könyvtáraknak is beszerzésre. A fordítót igazán dicséret illeti azért, hogy olvasás közben nem érezzük, hogy fordított munkával van dolgunk. Kár, hogy emlékeztetőnek meghagyta használatban az *unciát, guineát*, s más angol mértéket és pénzt, melyek átszámításával kevés olvasója fog szívesen vesződni. *S. J.*

*

«**A Duna**»: ezen a címen jelent meg a nyár folyamán egy kis füzetecske, amely minden tekintetben megérdemli azt, hogy minél szélesebb körben elterjedjen. Mert ugyebár, minden iskolás fiú tudja, hogy Magyarország gazdag természeti szépségekben, hogy ezek közt is egyik első helyet foglalja el a Duna, mindenki részletesen le tudja írni pl. a Vaskapu szépségeit, a trajáni emléktáblát, a Széchenyi-utat, Ada Kaleh-t, de milyen kevés ember látta ezek közül mindezt. S bár nekünk van egész Európában a legkitünőbb víziutunk, a kiránduló közönség nálunk hasznáija ki azt a legkevésbé, dacára annak, hogy kényelmessége mellett jóval olcsóbb is a vasuti utazásnál. Ez a kis füzet a hajókirándulást óhajtja az utazóközönséggel megkedveltetni, s ezt oly módon teszi, hogy bemutatban irásban és képben a Duna szép pontjait Dévénytől a Vaskapuig, s tájékozást nyújt a legkülönbözőbb hajójáratokról, azoknak vonati csatlakozásairól stb., sőt azok árairól is, amivel minden bizonnyal csak vonzani fogja az idegenkedőket, tekintve, hogy egy aldunai kirándulást ma már második osztályon 39 K-ért meg lehet tenni. Ezzel megszünt ez az út a vagyonos osztályok privilégiuma lenni, s igen alkalmassá vált iskolai kirándulásokra is, aminek nagy jelentőségét maguk a hajóstársaságok is elismerik, s az utazó iskolákat messzemenő kedvezményekben részesítik, mint pl. azt a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság teszi. Aki a külföldi utikönyvek egy könyvtárra menő irodalmát ismeri (gondoljunk csak a Baedekkerekre!), lehetetlen, hogy ne köszöntse örömmel ezt a füzetet, mely idevágó urodalmunk jelentékeny gazdagodása, pedagogiai szempontból pedig, mint a földrajzi oktatás segédeszköze igen jó szolgálatokat tehet.

Érdeklődőknek díjtalanul megküldi a Magyar Folyam- és Tengerhajózási r.-t. (Budapest, V., József-tér 2), ahol az utazásokról, ugyancsak díjtalanul, szívesen szolgálnak mindenféle felvilágosítással is. *S. J.*

*

A magyar nép művészete. *Malonyay* Dezső négy kötetre tervezett nagyszabású munkájának most jelent meg harmadik kötete. Ez a kötet a balatonvidéki pásztorok művészetét mutatja be. Voltaképen faragó művészet ez, botok, tükrösök, egyéb szerszámok és készségek kicifrázása faragásokkal, naiv vonalvezetéssel, hagyományszerű formakincscsel, de néha a népköltészet szépségeire emlékeztető egyszerű finomságokkal. A szövegben Malonyay Dezső élénken, szemléletesen, a szépirodalmi elbeszélés lebilincselő modorában írja le a a tájat, a népet, a faragó pásztorok életét, művészkedését s elemezi faragványaik díszítő elemeit. Részletesen szól a könyv a dunántúli nők díszítő művészetének egy speciális ágáról, a tojásfestésről is és számos képes táblán szebbnél szebb hímes tojásokat mutat be. Illusztrációinak gazdagságával és szépségével, nemkülönben szövegének érdekességével ez a munka a legnagyobb szabású népéleti tanulmányok egyike irodalmunkban. Pompás kiállítása a kiadó, a Franklin-Társulat nyomdájának dícsérete. A kötet díszes bekötésben 24 korona.

*

A finnek művészete. Nemcsak a nyelvi rokonságnál fogva kell hogy érdekeljen bennünket a finn nép művészete, hanem annál a hasonlóságnál fogva is, amely helyzete és ami művészetünké között van. A finn művészet is kicsiny kezdetekből, nagy közdelmek között vergődött fel mai színvonalára, ezt a küzdelmet írja le a *K. Lippich* Elek szerkesztésében megjelenő *Művészeti Könyvtár* legújabb kötetében *Öhquist* János, kiváló finn műtörténetíró. A legrégibb nyomokon kezdi, a középkor vallásos művészetén s különös érdekességgel mutatja be a finn régi templomi műemlékeket, aztán az újabbkori s főleg a XVIII. századi művészeti törekvéseket fejtegeti s a könyv legjelentősebb részében a modern finn művészet kialakulásáról szól. Százötvenhét szövegkép és huszokét műmelléklet szemlélteti a finn művészet főbb alkotásait. A nagybecsű és igen szép kiálltású könyvet a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cég adta ki, ára díszkötésésben 12 korona.

*

A «**Vasárnapi Ujság**» október elsejei száma bő ismertetést közöl Colastani, a hírneves olasz tudós előadásáról, melyet a Nemzeti Múzeumban tartott Leonardo da Vinciről. A közlemény a művész számos érdekes képét is bemutatja. A többi képek az új hadügyminisztert, az Ödipusz cirkuszi előadásáról, a régi Rómának nevezetes domborművű térképéről, a Művészház legujabb kiállításáról, Marokkóról. Joachim emléktáblájáról, Honcztőről, József főherceg vadászterületéről, az angolországi levegő-postáról stb. Szépirodalmi olvasmányok: Vargha Gyula és Beke Ágnes versei, Kaffka Margit regénye, Ady Endre novellája, Atherton angolból fordított regénye. Marokkóról gróf Vay Péter írt érdekes cikket. Egyéb közlemények: Farkas Zoltán cikke a Művészház kiállításáról. Alexander Bernát szinházi cikke, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok. Irodalom és művészet, sakkjáték stb. — A «Vasárnapi Ujság» elofizetési ára negyedévre öt korona, a «Világkrónika»-val együtt hat korona. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV. ker., Egyetem-u.

4. sz.). Ugyanit megrendelhető a «Képes Néplap», a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.

*

Hulló levelek. Irta *Szaák Lujza* (dr. Horvátné). Finom érzéssel, érdekes meseszövéssel irott novellás kötet, mely megrendelhető a szerzőnél *Csurgón*. Ugyanott jelent meg és kapható a szerzőnél, *Horváthné Szaák Lujzánál* «*Regevilág*» című elbeszélés kötet. Mindenik 12 iv. Ára két korona. Olvasóink közül többen kollégái, jó barátai voltak Szaák Lujzának, akit évek óta ágyhoz kötött súlyos betegsége. A szenvedő betegnek nyújtanak enyhülést, vigasztalást, ha minél többen rendelik meg a föntebbi munkákat, melyeket különben Singer és Wolfner könyvkereskedésében is (Andrássy-út 10) megszerezhetnek.

MARX és MÉREI tudományos műszerek gyára
Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak
saját gyártelepükön
mindennemü
fizikai, kémiai
és **laboratoriumi**
tanszereket.

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállitáson *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállitáson *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva.

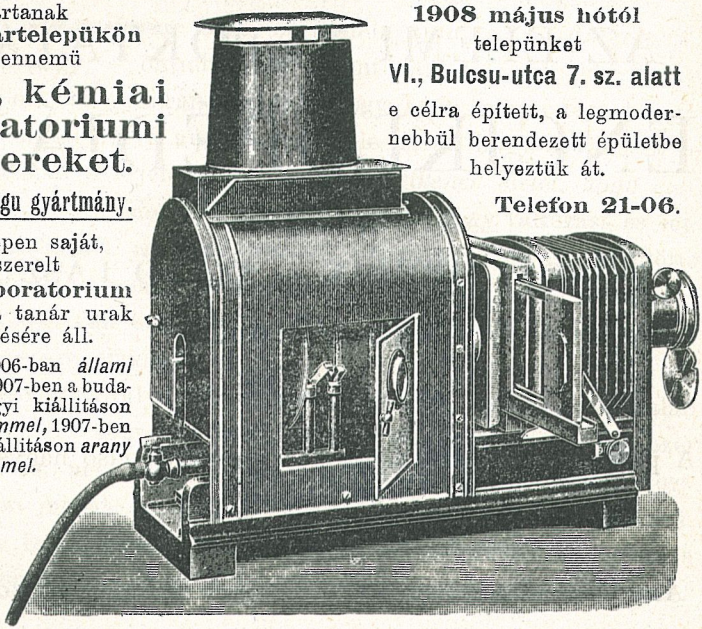

1908 május hótól
telepünket
VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt
e célra épitett, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06.

A FRANKLIN KÉZI LEXIKONA

három nagy nyolczadrétű kötetben röviden és tömören tárgyalja az összes tudnivalókat

Szövegét száznál több tábla — köztük sok színes — teszi szemléletessé

Ára a három kötetnek díszes kötésben 54 korona

Az **I. kötet** (A—Gátviz) megjelent

A **II.** és **III. kötet** rövid időközökben fog megjelenni

AZ ELEMI NÉPOKTATÁS ENCIKLOPÉDIÁJA

Szerkesztette

KŐRÖSI HENRIK és SZABÓ LÁSZLÓ

ELSŐ KÖTET

A—H

A pedagógiai és iskolaigazgatási ismeretek első nagyszabású gyűjteménye

Ára díszes kötésben 16 korona

Ára a három kötetből álló teljes műnek 48 korona

Kapható

LAMPEL R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) részvénytársaságnál

Budapest, VI., Andrássy-út 21. és minden könyvkereskedésben.